

**Marleen Sluydts
Anke Janssens**

Korte geschiedenis van de AVBB en de journalistiek in België

Van de onafhankelijkheid tot Eerste Wereldoorlog

Het ontstaan van de staat België kwam de journalisten in dat gebied goed uit. Niet alleen was de persvrijheid in de grondwet vastgelegd, nogal wat journalisten waren bij de revolutie betrokken en een aantal zetelde in het Voorlopig Bewind.¹ Het verband tussen die twee feiten is geen toeval. Ten tijde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden waren veel van die journalisten vervolgd. Zij hadden er dus alle belang bij om in het prille België zo snel mogelijk de vrijheid van meningsuiting vast te laten leggen.² Pogingen daartoe waren eerder al ondernomen, met name tijdens de Brabantse Omwenteling, maar die hadden weinig resultaat opgeleverd. Tegen het einde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden ontpopte de pers zich almaar meer als spreekbuis voor de klachten en het verdriet van het 'Belgische volk'. Ze steunde ook de unie van de liberalen en katholieken, het zogenaamde Monsterverbond. Toen de nieuwe staat er eenmaal was, konden de journalisten hun invloed aanwenden om de persvrijheid als een basisrecht te laten aanvaarden.³

En dat gebeurde dan ook. Al in oktober 1830 werd een decreet uitgevaardigd dat de volledige vrijheid van de pers moest waarborgen. Op 7 februari 1831 volgde dan de inschrijving in de grondwet (art. 14), waarin ook expliciet het toelatingsbrevet en de preventieve censuur werden opgeheven (art. 18). Er was bovendien bepaald dat de schrijver verantwoordelijk was voor wat hij schreef en niet de uitgever, drukker of verspreider. Natuurlijk nam de nieuwe regering ook haar voorzorgen, want ze was nu op haar beurt bedreigd door de orangistische en radicale pers. Op 20 juli 1831 vaardigde het Nationaal Congres een decreet uit dat een aantal 'misbruiken' vastlegde, zoals het aanvallen van de grondwettelijke macht van de koning (in 1847 aangevuld met een verbod op alle kwaadaardige aanvallen op leden van de koninklijke familie). Ook werd het recht op antwoord erkend en omschreven.

De zegelbelasting bleef wél bestaan. Een duidelijk teken dat de burgerij aan de macht was gekomen en de lagere klassen waren genegeerd. Aangenomen werd dat zij toch niet actief deelnamen aan het openbare politieke leven en dat een krant voor hen dus geen nut had.⁴ Kranten lezen was inderdaad een elitaire aangelegenheid en de hoge prijs was daar zeker niet vreemd aan. Daarnaast speelden nog andere factoren mee, zoals analfabetisme bij een groot deel van de bevolking.⁵ Wie zich geen krant kon veroorloven, kon wel naar een lectuurkabinet gaan en in sommige cafés werden kranten voorgelezen.

Het handhaven van de zegelbelasting had tot gevolg dat tussen 1830 en 1848 geen enkel Vlaams dagblad economisch leefbaar was, wegens de hoge kosten.⁶ Toch verschenen er meteen nieuwe kranten of werden oude aangepast. Het ging voornamelijk om vertrouwelijke kranten, een soort nieuwsbrieven, met bescheiden middelen tot stand gebracht, hoogstens om de paar dagen verschijnend, met een beperkte verspreiding. De

¹ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 217.

² STIJNS, M., *Journalisme met ontwikkelingen*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1957-1958, blz. 79.

³ STORCK, Ernest, *Regards en arrière*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 34-35.

⁴ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 10 en LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 218.

⁵ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 24.

⁶ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 229 en 267.

journalisten die mee de revolutie hadden geleid, waren ondertussen grotendeels politici en advocaten geworden en behoorden zelf niet meer tot de redacties. Die bleven bijna leeg achter en dus zorgde de persvrijheid aanvankelijk nog niet direct voor een frisse wind in de journalistieke wereld.⁷

Toch werd met het grondwettelijk maken van de persvrijheid een grote stap gezet die in de rest van Europa veel bewondering wekte. De idee van een vrije pers hangt samen met de idee van democratie, een staatsvorm die in de 19de eeuw in opmars was.⁸ Maar België had de primeur qua progressiviteit van het persregime. Nergens anders in Europa was iets dergelijks al verwezenlijkt.⁹ De Belgische grondwet in zijn geheel zou trouwens veel navolging krijgen, wegens het liberale karakter ervan.

De Belgische pers was van bij haar ontstaan overwegend een politieke pers. Aanvankelijk bleef ze trouw aan de unionistische gedachte en richtte ze haar aandacht op de buitenlandse politiek en de verdediging van de onafhankelijkheid, maar vanaf de jaren 1840 laaide de strijd tussen de partijen weer hoog op.¹⁰ Liberale en katholieke regeringen wisselden elkaar af en dat zorgde voor hevige polemieken in de pers. Kranten waren meestal met één bepaalde partij verbonden en verdedigden de eigen overtuigingen. Ze trokken daarbij van leer tegen journalisten van een andere strekking.¹¹ De Belgische pers was, met andere woorden, een *opiniepers*. Ook de regering gaf meteen haar eigen krant uit. Eerst verscheen die onder de naam *L'Union belge* en vanaf 1836 als de *Moniteur belge*.¹²

'De Belgische pers was van bij haar ontstaan overwegend een politieke pers'

De meeste kranten waren Franstalig en de Vlaamse strijd was nog geen thema. Dat zou in de loop van de 19de eeuw wel veranderen en de vrije pers zou een belangrijk instrument worden in de politieke strijd, met als belangrijke thema's het algemeen stemrecht en onderwijs voor alle burgers.¹³

De pers had wel een grote invloed. Zo publiceerde in 1834 het orangistische blad *Le Lynx* de namen van wie een bijdrage had gestort voor de terugkoop van de paarden van de Prins van Oranje, waarop een woedende menigte hun huizen ging plunderen. Ook de drukkerij zelf moest het tweemaal ontgelden.¹⁴

Het eerste Nederlandstalige blad in Brussel was *Vlaemsch België*, opgericht op 1 januari 1844. Na een jaar werd het echter al opgedoekt. In Antwerpen kreeg de Vlaamse pers wel vaste grond onder de voeten met de oprichting van *Het Handelsblad*, eind 1844, dat drie jaar later een echt dagblad werd.¹⁵

Navolging liet niet lang op zich laten wachten, want het jaar daarop, in 1848, werd het dagbladzegel afgeschaft. Dat maakte de opkomst van de massakrant mogelijk.¹⁶

⁷ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 10-11.

⁸ VANHEESWIJCK, G., *De fakkel in het oor*, in : HENAU, E., OPDEBEECK, H., e.a., *De fakkel in het oor*, blz. 23-24.

⁹ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 218.

¹⁰ DELFORGE, Marc, *Les journaux d'expression française*, in : Aspects de la presse belge, blz. 10 en BECKERS, Gustave, *Antwerpen, bakermat der Belgische Pers...*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 173

¹¹ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 12-13.

¹² STORCK, Ernest, *Regards en arrière*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 36.

¹³ DE VROEDE, M., *De Vlaamse pers in 1855-1856*, blz. 56-58 en GOVERS, E. en BRESSINCK, M., *Leeronderzoek journalisten* blz. 15.

¹⁴ DE VROEDE, M., *De Vlaamse pers in 1855-1856*, blz. 56-58

¹⁵ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 24.

¹⁶ VAN DE VOORDE, M., *Media en democratie*, in HENAU, E., OPDEBEECK, H., e.a., *De fakkel in het oor*, blz. 12.

Financieel was dat voor de overheid op dat moment geen goede zet, want België verkeerde in een zware economische crisis. De regering zag zich echter gedwongen maatregelen te nemen, om navolging van de Franse Februarirevolutie te voorkomen. In Frankrijk hadden namelijk republikeinen uit de middenklasse in 1848 een hervorming van het kiesrecht geëist en hadden ze, na een oproer, de Tweede Republiek opgericht en de laatste Franse koning, Louis-Philippe, tot troonsafstand gedwongen.

Ook in de grote Belgische steden waren rellen uitgebroken en om de gemoederen te bedaren vaardigde de regering enkele wetten uit. Om te beginnen werd de cijnsverlaagd, waardoor meer mannen stemrecht kregen. De regering had er vervolgens belang bij dat deze nieuwe kiezers goede politieke informatie zouden krijgen, maar de meesten konden de dure kranten niet kopen. Daarom werd ervoor gekozen om het dagbladzegel af te schaffen, zij het dat de meeste buitenlandse kranten de heffing wél nog moesten betalen.

Voor de dagbladen betekende de maatregel een enorme stap vooruit. Ze konden hun prijs verlagen en hun distributie uitbreiden. Een aantal kranten, en dan voornamelijk Vlaamse, kon tot een echt dagblad uitgroeien. Vóór 1848 konden de Vlaamse bladen rekenen op enkele honderden abonnees, maar hun aantal groeide snel toen de kranten goedkoper werden. En waar tot dan uitsluitend met abonnementen werd gewerkt, brak nu de losse verkoop door. Die situatie bood voorts de mogelijkheid nieuwe kranten op de markt te brengen, zodat sociaal-progressieve en revolutionair-republikeinse kranten konden verschijnen.¹⁷

Natuurlijk was de afschaffing van het dagbladzegel niet als enige verantwoordelijk voor de veranderingen in de pers. De uitbreiding van het kiesrecht had er ook veel mee te maken. Er kwamen almaar kiezers bij en dat zorgde voor een grotere belangstelling voor staatszaken. Een behoefte waar de kranten op in konden spelen. Maar het lezerspubliek breidde zich ook om andere redenen uit. Door de strijd tegen het analfabetisme – al werd de leerplicht in België, in tegenstelling tot de meeste andere westerse landen, pas in 1914 ingevoerd – steeg in de loop van de 19de eeuw de alfabetiseringsgraad aanzienlijk.¹⁸

Ook de verstedelijking, midden de 19de eeuw, speelde de pers in de kaart. Stadsbewoners rekenden, veel meer dan hun tijdgenoten op het platteland, op de pers voor hun informatie. Ze waren bovendien niet langer tevreden met nieuws over de eigen omgeving. Ze wilden ook weten wat in het buitenland gebeurde. Daartoe werden in Europa persagentschappen opgericht. Frankrijk was daarin de koploper, met het nieuwsagentschap Havas, opgericht in 1835. In Londen startte Paul Julius Reuter in 1851 het agentschap Reuters, nadat hij eerder had gepoogd een nieuws-as Brussel-Aken-Berlijn op te zetten. België zou nog moeten wachten tot 1920, toen Belga van start ging.¹⁹

Een andere belangrijke speler was de advertentiemarkt. Al tijdens het Ancien Régime werd gebruik gemaakt van advertenties en in de loop van de 18de eeuw werden zelfs speciale advertentiebladen gecreëerd. Daar moesten toen wel nog zware octrooien voor worden betaald. Eens die waren afgeschaft, kon vrij worden geadverteerd, al bleef de hoeveelheid advertenties bescheiden tot het midden van de 19de eeuw. Toen ontstonden ook advertentiebureaus.

¹⁷ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 229-230 en 267 en DE VROEDE, M., *De Vlaamse pers in 1855-1856*, blz. 48 .

¹⁸ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 269-271.

¹⁹ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 28 en LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 40, 262 en 318.

Nieuwe technieken

De belangrijkste verklaring voor de hoge vlucht van de pers tijdens de 19de eeuw is wellicht de industriële revolutie. Nieuwe technieken leidden tot de verlaging van de productiekosten én van de loonkosten. Vooral de periode tussen 1815 en 1860 was voor de kranten significant. Technische uitvindingen maakten de procedures sneller en de toepassingen talrijker. De nieuwsgaring, de opmaak en de distributie van de krant gingen sneller.

Het verzamelen van informatie versnelde door de opkomst van de trein en de telegraaf. Al in 1794 was in Frankrijk de optische telegraaf in gebruik genomen. Het was een traag en zeker niet foutloos systeem, maar begin 19de eeuw konden op die manier wel verschillende grote steden over de landsgrenzen heen met elkaar worden verbonden. Zo was er in 1803 al een verbinding tussen Parijs en Brussel. Het systeem werd evenwel alleen door de overheid gebruikt. Door de ontdekking van elektriciteit en magnetisme kon een beter telegrafisch netwerk tot stand worden gebracht, zowel met als zonder draad.²⁰ Op het einde van de 19de eeuw kwam de telefoon eraan. Brussel en Parijs waren de eerste twee steden die verbonden waren door een internationale telefoonlijn. Als gevolg daarvan verscheen op 10 maart 1887 in *L'Indépendance* het eerste 'Bulletin télégraphique et téléphonique'.²¹

De opmaak van de krant verliep sneller door de mechanisatie van de typografie en het drukkersbedrijf. Begin de 19de eeuw werd de eerste zetmachine uitgevonden. Eerst het monotype, later het linotype. In 1811 kwam de mechanische cilinderpers, op basis van stoomkracht, voor het drukken. *The Times* waagde zich er als eerste aan, in 1814. Daarna volgden nog de rotatiepers en de offsetdruk, een Amerikaanse uitvinding uit 1905, die in onze contreien echter pas ingang vond na WO II.

De snellere verspreiding van de krant was te danken aan de mechanisatie van verkeersmiddelen. We vermeldden al de trein, maar vanaf het einde van de 19de eeuw deed ook de auto zijn intrede in de distributie. Voorts werden nieuwe grondstoffen gebruikt voor de papierproductie, zoals bepaalde grassoorten.²²

'Kort na de Belgische onafhankelijkheid hadden de bladen nog nauwelijks koppen en geen illustraties'

Op het vlak van illustraties ondergingen de kranten ingrijpende veranderingen. Kort na de Belgische onafhankelijkheid hadden de bladen nog een uiterst sober uitzicht, met nauwelijks koppen en geen illustraties. De technologische vooruitgang bracht daar snel verandering in. In de eerste helft van de 19de eeuw bestond de illustratie nog louter uit een tekening, maar dankzij het gebruik van de lithografie leek het al bijna een foto. Dat procedé gaf immers een veel beter resultaat dan de vroegere houtsneden en kopergravures. Het werd voor het eerst toegepast in mode- en karikatuurbladen. Het eerste Belgische modeblad dat op de boot sprong, was het *Journal des Modes Parisiennes*. Andere bladen zouden snel volgen. Illustraties werden steeds belangrijker en de aandacht ging meer naar portretten, veeleer dan naar karikaturen.

²⁰ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 249, 266 en 257-258.

²¹ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 39.

²² LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 249-253.

Daar was de uitvinding van de fotografie uiteraard niet vreemd aan. Maar ondanks de vrij vroege opkomst van de daguerreotypie vond de popularisering van de fotografie pas plaats op het einde van de 19de eeuw, met de rolfilm van Kodak. Voor de kranten was het echter niet vanzelfsprekend om van die nieuwe uitvinding gebruik te maken. Het verwerken van de beelden nam veel tijd in beslag en kon de productie van de teksten niet bijhouden. Toch werd ook in de kranten de tekening langzaam verdrongen door de foto. Het toenemende belang van illustraties bleek ook uit perstitels zoals *Le Journal Illustré Belge* en *Belgische Illustratie*.²³

Die gang van zaken leidde tot de opkomst van de massakrant en daarmee tot de geboorte van de moderne journalistiek.²⁴ De pers bleef wel grotendeels politiek getint. Ook bladen die claimden dat niet te zijn, waren het duidelijk wel. Polemieken konden hoog opslaan en sommige twisten tussen journalisten werden zelfs letterlijk uitgevochten tijdens duels met degen of pistool.²⁵

Vlaanderen had voornamelijk aankondigingbladen, die ook berichtgeving verzorgden, maar die lieten zich niet echt in met politiek. Vlaamse bladen hadden bovendien geen correspondenten in het buitenland en moesten dus ten rade gaan bij hun Franstalige collega's.²⁶

Commercieel denken

De propaganda van de politieke pers werd langzamerhand subtieler en journalistieke overwegingen kregen meer gewicht dan politieke. Een nieuwe trend diende zich aan, in de eerste plaats vanuit commercieel oogpunt. Om nieuwe lezers aan te trekken, werd niet alleen de prijs verlaagd, er werden ook nieuwe thema's aangeboord. Korte berichtjes werden uitgebreid en er kwam meer aandacht voor sport en voor feuilletons. In de sportrubriek verlegde de aandacht zich bovendien van elitaire sporten naar meer volkse sporten, zoals wielrennen, dat dankzij de pers een groeiende populariteit kende. De pers organiseerde en financierde zelfs grote wedstrijden. Zo was 'Turijn-Brussel' een initiatief van *Le Journal de tous les sports*.

Ook het beginsel van 'objectiviteit' had vaak een commercieel doel: men wilde geen enkele lezer wegjagen. En de uitgevers wilden al helemaal niet de 'proletariërs' ophitsen met opruiende polemieken. Hier kun je het ontstaan van de populaire pers situeren.

Maar er werd ook meer belang gehecht aan louter informatieve berichtgeving. Journalisten wilden de wereld tonen aan de mensen en ze probeerden dat door alleen de feiten op te schrijven. Ook de illustratie droeg bij tot die wens om 'tentoon te stellen'.

'Ook het beginsel van 'objectiviteit' had vaak een commercieel doel: men wilde geen enkele lezer wegjagen'

Nog andere rubrieken deden hun intrede en kregen zelfs speciale uitgaven. Veel aandacht ging naar sport, gemengd nieuws en theaternieuws. Ontspanning werd belangrijker. Sommige tijdschriften focusten daarop en brachten humoristische artikelen en zelfs artikelen in dialect. Andere bladen zagen het als hun taak om de lezer op te voeden. Zo

²³ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 24-28 en 50-65 en LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedië*, blz. 253-256.

²⁴ NIMMEGEERS, U., *Achter de frontpagina*, blz. 5.

²⁵ HUGAERTS, F., *Journalistenduels in de jaren tachtig*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1963, blz. 139-148.

²⁶ DE VROEDE, M., *De Vlaamse pers in 1855-1856*, blz. 56-60.

kwamen er ook tijdschriften voor het gezin. Hoe dan ook: er ontstond een verschuiving van opiniepers naar informatiepers.²⁷

De wereld van de journalist

Kranten waren in die tijd vaak gedomineerd door één persoon, de hoofdredacteur. Geld om meer journalisten in dienst te nemen was er immers niet. Veel artikels werden door politici geschreven, niet door journalisten. Die laatste werden opgehadeld met het routineuze werk van knippen en overschrijven. Sommige kranten hadden wel provinciale correspondenten die melding maakten van huisdiefstallen, recente veroordelingen en dies meer. En dat bleek een gegeerde job. Volgens George Garnir, journalist bij *L'Indépendance belge*, was de hoogste ambitie van een redacteur de eer om zijn werk te mogen ondertekenen, al was het maar met zijn initialen.

Een journalist moest bereid zijn overal te werken, of het nu in een herberg, bij de pastoor of waar dan ook was. De redactiezaal bood overigens niet veel soelaas. Garnir zei dat de redactiezaal ijskoud was in de winter en snikheet in de zomer. Alleen het aangrenzende atelier was nog erger. Behalve die twee ruimtes was er nog het bureau van de hoofdredacteur.²⁸

‘Van beginnende journalisten werd weinig geëist. De hoofdredacteur was al blij als ze een beetje konden schrijven en geen te hoog loon verwachtten’

Ook August Monet, journalist bij *De Nieuwe Gazet* getuigde dat de redactie uit één kamer bestond, met twee schrijftafels, een kastje en een Leuvense stoof. De zetterij bevond zich op zolder. Maar na het werk kwamen de journalisten vaak samen met de typografisten en de krantenverkopers in een cabaret of café. Ook daar schreven ze, want alles was beter dan de redactieruimte. Maar met de komst van de telefoon veranderde dat, want van toen af moest altijd iemand op het bureau blijven. Correspondenten telefoneerden nu hun persberichten naar de telegraaf, maar door de vaak slechte verbinding duurde dat uiteindelijk langer dan de verzending door een koerier zoals voordien.²⁹

Van beginnende journalisten werd weinig geëist. De hoofdredacteur was al blij als ze een beetje konden schrijven en geen te hoog loon verwachtten. Velen kwamen toevallig in de journalistiek terecht, omdat ze ergens een advertentie hadden gezien of omdat iemand van een redactie hen had aangesproken.³⁰ Dat kwam volgens August Snieders, journalist bij *Het Handelsblad*, de berichtgeving niet altijd ten goede. Hij hekelde de aandacht die werd besteed aan pseudonieuws, zoals een dakpan die ‘bijna’ op het hoofd van een voorbijganger was gevallen. Hij liep ook niet hoog op met hun schrijfkunst en hij stelde de commerciële motieven van kranten aan de kaak. Zo noemde hij de advertentiepage van de krant “een goudmijn”, het waarachtig hoofdartikel van de uitgever. Hij betreurde de houding van de ‘chroniqueur’, die meende dat hij alles wist en die genadeloos achter elk nieuwtje aanging, vooral dan indiscrete nieuwtjes over het privéleven van bepaalde mensen.³¹

²⁷ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 37-39 en 50-66.

²⁸ GARNIR, George, *Souvenirs d'un journaliste*, blz. 24-31.

²⁹ MONET, August, *Dat is allemaal gebeurd*, blz. 195-196 en GARNIR, George, *Souvenirs d'un journaliste*, blz. 31-34.

³⁰ VAN DEN BROUCKE, Marc, *De journalist August Snieders over zichzelf*, in: *De Vlaamse Gids*, blz. 177 en GARNIR, George, *Souvenirs d'un journaliste*, blz. 28-29.

³¹ VAN DEN BROUCKE, Marc, *De journalist August Snieders over zichzelf*, in: *De Vlaamse Gids*, blz. 177-183.

Die constante jacht en de wens om snel te willen informeren was uit Amerika komen overwaaien. Journalisten werden verondersteld 24 uur op 24 beschikbaar te zijn en overal naar toe te willen gaan. Journalist Frans Hugaerts stelde honderd jaar later dat het literaire aspect van de journalistiek naar de achtergrond was gedrukt. Journalisten uit de 19de eeuw hadden, zoals gezegd, geen hoge dunk van het schrijftalent van hun collega's, tenminste toch niet van de Belgische.

Artikels werden minder lang. In de plaats daarvan kwam meer aandacht voor praatjes en schandalen. Er was minder ruimte voor een gesprek tussen twee staatshoofden, maar het privéleven van die staatshoofden kreeg wel meer aandacht. Perslunches en persconferenties deden hun intrede, al was er toch enige terughoudendheid bij het uitdelen van spijs en drank aan critici.

Een andere nieuwigheid uit de VS was het interview. Dat won snel aan populariteit en geen bekend persoon kon er nog aan ontsnappen. Niet dat de geïnterviewde dat doorgaans wou. Het was voor hem of haar vaak een handige manier om snel dingen uit te leggen en als het publiek niet blij was met de uitspraken, kon de geïnterviewde het nog op de interviewer steken.

De oorlogscorrespondent was een ander type van reporter, die voor het eerst tijdens de Krimoorlog opdook. Al snel viel een eerste slachtoffer onder de journalisten.³²

Die nieuwe trends werden soms met lede ogen aanschouwd door de oudere journalisten. Maar dat betekende niet dat de nieuwe lichte journalisten haar taak niet 'serieus' opvatte. Journalisten hadden over het algemeen een hoge dunk van hun beroep. Ze zagen niet alleen de voordelen van het beroep, zoals erkenning en eventueel zelfs een zekere mate van bekendheid, maar ook de grote verantwoordelijkheid die het met zich bracht. Een journalist ging prat op zijn eerlijkheid, ook al wist hij dat die niet per se in goede aarde zou vallen bij het publiek. Hij was trots op zijn beroep.³³

Algemene Belgische Persbond

Tegen het einde van de 19de eeuw was er nog geen overkoepelende vereniging van beroepsjournalisten, maar dat zou niet lang meer duren. Een belangrijke katalysator was de wereldtentoonstelling die in 1885 in Antwerpen plaatsvond. Om het de pers wat gemakkelijker te maken, werd een *Comité Belge de la Presse* opgericht. Voorzitter ervan was August Snieders en vice-voorzitter Arthur Goemaere, die ook voorzitter was van het *Comité International de la Presse*. Goemaere merkte dat zo'n comité voor de pers een belangrijke rol kon spelen en hij kaartte het idee aan om een permanente vereniging van Belgische dagbladschrijvers op te richten. Daarom stuurde hij een brief naar alle journalisten die hij tijdens de wereldtentoonstelling had leren kennen en nodigde hen uit op een vergadering, die op 8 november 1885 in Antwerpen zou worden gehouden.

In die brief zette hij al kort zijn programma uiteen:

³² HUGAERTS, Frans, *De reporter als vreemde eend in de bijt*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 578-596.

³³ VAN DEN BROUCKE, Marc, *De journalist August Snieders over zichzelf*, in : De Vlaamse Gids, blz. 176, 178 en 185-187.

“Nous reconnaître entre nous, nous faire reconnaître par les autres, nous prêter une aide fraternelle dans tous les événements de notre carrière, tel est le programme sur lequel je prends l’initiative de proposer qu’une entente s’établisse entre les journalistes de Belgique.”

Hij stelde voor dat het Comité Belge de la Presse de voorlopige leiding zou nemen, in afwachting van een algemene vergadering. De nieuwe vereniging zou trouwens net op tijd opgericht kunnen worden om een jubileum te organiseren voor Eugène Landoy, journalist bij *La Gazette* die al 50 jaar in dienst was. Op 3 november stuurde Goemaere alle journalisten een ontwerp van statuten voor een *Association de la Presse Belge*.

Het voorstel viel in goede aarde en tijdens de eerste vergadering werd meteen een commissie opgericht die de statuten moest opstellen en een algemene vergadering bijeenroepen. Die vond plaats in Brussel op 31 januari 1886, gevolgd door een tweede vergadering op 1 november, die de statuten aanvaarde en het eerste bestuurscomité verkoos. Op dat moment was de *Association de la Presse Belge* dus een feit. Er waren 77 stichtende leden. Vooral het bevorderen van de broederschap tussen journalisten stond voorop. Volgens het eerste jaarboek uit 1892 zei de directeur van het *Journal de Bruxelles*:

“...combien il était important et désirable, au point de vue de la dignité de la Presse, de voir les confrères de toutes nuances se traiter en gentlemen et unir leurs efforts pour maintenir constamment entre eux des rapports d’estime et de confiance basés sur le respect mutuel des convictions.”

De nieuwe vereniging moest de rechten en de algemene belangen van het beroep verdedigen. Concreet hield dat in:

- het organiseren van een hulpkas en pensioenen
- het vergemakkelijken en verbeteren van de relaties tussen de pers en de openbare administraties, en vooral de administratie van de spoorwegen
- het veralgemenen van het gebruik van een identiteitskaart die alle Belgische journalisten toelaat zich kenbaar te maken, waardoor ze hier en in het buitenland ongehinderd hun beroep kunnen uitoefenen
- het verkrijgen van een hervorming van de wetgeving over persdelicten.

De bestuursraad moest bestaan uit 21 leden, van wie minstens 14 directeurs of hoofdredacteurs. Er zaten dus zowel werkgevers als werknemers in de vereniging. Men wilde immers de algemene belangen van de pers beschermen en directeurs en redacteurs konden daarvoor samenwerken, was de idee. Bovendien was de werkgever zelf journalist, zodat geen echt onderscheid tussen de twee kon worden gemaakt.

De bestuursraad zou de voorzitter kiezen die in de oneven jaren uit Brussel zou komen, en in de even jaren uit de andere provincies. Na enkele jaren werd besloten dat de voorzitter ook telkens van een andere politieke partij lid moest zijn, want het was niet de bedoeling dat de vereniging een politieke kleur zou hebben. In de bestuursraad moesten alle partijen vertegenwoordigd zijn.

‘Na enkele jaren werd besloten dat de voorzitter ook telkens van een andere politieke partij lid moest zijn’

De voorwaarden om lid te worden van de persbond, werden als volgt vastgelegd:

- Je moest verbonden zijn aan een krant die minstens één jaar bestond als de krant dagelijks verscheen, en drie jaar als dat niet zo was. Je moest ijverig werken en een vergoeding ontvangen.
- Je moest worden voorgesteld aan het algemeen comité door drie leden van de vereniging. Als driekwart van het aantal leden toestemde, moest dat nog worden geratificeerd door de algemene vergadering (met driekwart van de stemmen).

De leden betaalden een toegangsgeld van 5 frank en een trimestriële bijdrage van 1 frank. Er was ook een plaats voorzien voor oud-leden en ereleden. Die laatste mochten maximaal met zeven zijn.

De eerste voorzitter werd Arthur Goemaere.³⁴

Nog voor de vereniging goed en wel van start was gegaan, zat ze al aan de onderhandeltafel met de openbare macht en de spoorwegen om het de pers gemakkelijker en goedkoper te maken. De resultaten lieten niet lang op zich wachten. Voortaan kregen alle leden van de *Algemene Belgische Persbond* (ABP) 50 procent korting op het hele spoorwegnet, op voorwaarde dat ze alleen reisden en de algemene vergaderingen van de ABP bijwoonden. De spoorwegen zouden in de loop van de jaren nog regelmatig die regels aanpassen. De lidkaart van de ABP gold als een perskaart en gaf niet alleen korting op de trein, maar ook in verscheidene musea.

‘Alle leden van de Algemene Belgische Persbond kregen 50 procent korting op het spoorwegnet, op voorwaarde dat ze alleen reisden en de algemene vergaderingen van de ABP bijwoonden’

Een andere prioriteit was de oprichting van een bijstandskas,³⁵ die er vrij vlug kwam. Na de eerste zouden er nog andere komen, zoals een *section de retraite* en een *section d’assurance-vie*. Geld daarvoor werd grotendeels bijeengezameld door de organisatie van persgala’s in de verschillende afdelingen. De kas bood financiële hulp aan leden die te ziek of te oud waren om te werken en aan familieleden van een overleden lid. Leden konden er ook geld van lenen. Er werden limietbedragen vastgelegd en een speciale commissie besliste over het toekennen van hulp.

Aanvankelijk zorgde die hulpkas ook voor een pensioen, maar omdat daarvoor het lidgeld van de ABP moest worden verhoogd, kwam er veel protest van jongeren en werd een aparte pensioenkas opgericht. Andere hulpkassen stelden zelfs een leeftijdslimiet in, zodat journalisten van boven de 45 niet meer mochten toetreden.³⁶

Tot een onderverdeling van de ABP in afdelingen was het al in 1886 gekomen, toen de afdeling Antwerpen werd opgericht. Vijf jaar later werd die omgevormd tot de afdeling

³⁴ *Association de la Presse Belge 1885-1892*, blz. 5-22 en 35, VAN MENTEN, Jan, *Over den oorsprong van den Bond der Belgische Drukkers*, in: *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 33-34 en 37, BUFQUIN DES ESSARTS, Marius, *L’Association générale de la Presse belge*, in: *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 27-28 en GOVERS, E. en BRESSINCK, M., *Leeronderzoek journalisten*, blz. 1.

³⁵ *Association de la Presse Belge 1885-1892*, blz. 24 en 131.

³⁶ *Association de la Presse Belge 1885-1892*, blz. 79-123, *Annuaire de la Presse Belge et de la Société Mutualiste de la Presse*, blz. 55-68 en *Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 257-263.

Antwerpen-Limburg. De oprichting van een Antwerpse afdeling was de uitdrukkelijke wens van Arthur Goemaere geweest, zelf een Antwerps journalist. Een jaar later organiseerde deze afdeling het eerste feest en enkele maanden daarop hielp zij de Gentse pers om een afdeling Gent (vanaf 1891 uitgebreid tot Vlaanderen) op poten te zetten.

In 1888 kwam er een Brusselse afdeling bij, die grotendeels het Antwerpse reglement overnam.³⁷ Ze werd bekend voor haar jaarlijkse persgala dat tot een van de mondaine gebeurtenissen van de hoofdstad uitgroeide. Ze organiseerde ook andere activiteiten waarvan de opbrengst voor een groot deel naar de hulpkassen ging.³⁸

De afdeling Henegouwen-Namen kwam er pas in 1895 en de afdeling Luik-Luxemburg volgde nog later.³⁹ In de provincies met een afdeling moesten de aanvragen voor toetreding via de afdeling gebeuren en die oordeelde eerst over de dossiers alvorens ze door te sturen naar het algemeen bestuur. De leden van de afdelingen moesten daar ook een contributie betalen.⁴⁰

In 1894, ter gelegenheid van alweer een wereldtentoonstelling in Antwerpen, nam de ABP het initiatief voor een eerste internationaal congres. Dat vormde de aanzet voor het latere *Internationaal Verbond van Dagbladschrijvers*.⁴¹ Sindsdien vond elk jaar een internationaal congres plaats, telkens in een ander land. In 1905 was het opnieuw de beurt aan België.⁴² Vanaf 1908 begon de ABP ook met nationale congressen, waarin de problemen van de Belgische pers werden besproken. Zo werd tijdens het eerste congres bepaald dat stationskiosken kranten van alle strekkingen moesten verkopen en dat de heffingen op de verkoop van kranten moesten worden verminderd. Het tweede congres regelde een wekelijkse rustdag voor journalisten, het derde stelde een verplichting van bronvermelding in.⁴³

De laatste jaren van de 19de eeuw had de ABP last van onderlinge twisten, die hun oorsprong vonden in de politieke verzuiling. In 1898 bijvoorbeeld stelde de katholieke Léon Mallié zich kandidaat voor het voorzitterschap. Op dat moment bestond de ABP echter voornamelijk uit liberale leden, die een tegenkandidaat naar voren brachten, die vervolgens de verkiezingen won. De katholieke journalisten waren hierdoor zo verontwaardigd, dat ze een boycot van de nieuwe voorzitter begonnen, met resultaat. Enkele weken later nam die ontslag en werd Mallié alsnog voorzitter. Zijn voorzitterstermijn werd zelfs diverse keren verlengd, wat de ABP rust en eenheid bezorgde.

Tijdens die periode slaagde de ABP er ook in om, op jaarlijkse basis, nationale onderscheidingen voor journalisten te verkrijgen.⁴⁴ Dat was mogelijk omdat in 1900, ter gelegenheid van het huwelijk van kroonprins Albert met prinses Elisabeth, de ABP officieel was erkend door de regering. In samenwerking met de minister van Binnenlandse Zaken nam de pers deel aan verschillende manifestaties ter ere van het huwelijk. Met de viering van 75 jaar België mocht de pers een officieel perscomité oprichten, bestaande uit de leiders

³⁷ VAN MENTEN, Jan, *Over den oorsprong van den Bond der Belgische Drukkers*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 35-36.

³⁸ DUWAERTS, L., *Les Galas de la Presse bruxelloise*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1957-1958, blz. 93-94.

³⁹ DESCAMPS, Emile, *La section Hainaut-Namur fêtera cette année ses soixante ans d'existence*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 196.

⁴⁰ *Association de la Presse Belge 1885-1892*, blz. 76, 98 en 104.

⁴¹ VAN MENTEN, Jan, *Over den oorsprong van den Bond der Belgische Drukkers*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 36-37.

⁴² THOMAS, Auguste, *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 41.

⁴³ DUWAERTS, Léon, *L'Association générale de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 50-51.

⁴⁴ THOMAS, Auguste, *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 40-41.

van de ABP en de krantendirecteurs. In die periode werd ook een reglement opgesteld voor de toegang tot het parlement, de provinciale en gemeentelijke raden en justitie. Om de naleving van de regels te verzekeren, werd een *Conseil de Discipline, d'Arbitrage et de Conciliation* opgericht door de ABP.⁴⁵

Maar er rezen nieuwe onenigheden binnen de vereniging en het dreigde zelfs tot een scheuring te komen toen de Brusselse journalisten een onafhankelijke *Association des Journalistes Bruxellois* oprichtten. De problemen werden evenwel uitgesproken en de eenheid bleef bewaard. Er werden speciale comités opgericht, om specifieke problemen te bespreken, zoals het *Comité des questions de Chemins de fer, postes et télégraphes*. Ook in kleine conflicten met de pers kwam de ABP tussen. Zo protesteerde hij toen een aantal journalisten de toegang tot een arbeiderscongres werd geweigerd. Zijn acties hadden echter niet altijd succes. Toen de ABP toegang tot de koninklijke trein vroeg voor journalisten die de koning moesten volgen, kreeg hij het deksel op de neus.⁴⁶ Maar in het algemeen liep de relatie met het koninklijk paleis heel vlot. In 1909 ontving koning Albert I een delegatie van de ABP. Hij verzekerde haar dat hij bewust was van de grote rol die de pers speelde inzake opvoeding en moralisering van de massa. In het tweede jaarboek van de ABP (1910) 'mocht' een officiële foto van de koning worden afgedrukt.⁴⁷

Nog meer persverenigingen

Nog andere persverenigingen ontstonden, in navolging van de ABP. In de eerste plaats was er kennelijk een behoefte aan een vereniging voor journalisten van tijdschriften. Daarvoor was in 1890 de *Unie van de Periodieke Pers* opgericht. Die verenigde evenwel geen individuele journalisten, maar wel tijdschriften. Haar doel was het verdedigen van de belangen van de Belgische tijdschriftenpers, de rechten van haar leden vrijwaren ten opzichte van de publieke of private administraties, inlichtingen en documenten verzamelen voor de kranten en de collegialiteit onder de leden bevorderen.⁴⁸

Drie jaar later kwam er nóg een vereniging bij, het *Verbond der Belgische en Buitenlandse Journalisten van de Periodieke Pers*, de enige vereniging van de tijdschriftenpers in België die de officiële status van beroepsvereniging kreeg. Die vereniging was wél toegankelijk voor individuele journalisten: "de bestuurders, hoofdopstellers en medewerkers van de publicaties van de periodieke pers, de correspondenten van buitenlandse dag- en periodieke bladen en de correspondenten van de Belgische dagbladen die niet deel uitmaken van de ABP". De vereniging wilde beroepsbelangen verdedigen en de collegialiteit tussen tijdschrift- en dagbladpers en tussen binnen- en buitenlandse pers bevorderen. Bedoeling was ook een tijdschrift uit te geven, voordrachten te organiseren, informatie te verzamelen en de naleving van de beroepsplichten te controleren. In 1900 gaf de vereniging een tijdschrift uit in beide landstalen, naast een informatieblad en een jaarboek (1935).⁴⁹

⁴⁵ DUWAERTS, Léon, *L'Association générale de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 48-49.

⁴⁶ THOMAS, Auguste, *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 41-43 en *Association de la Presse Belge 1885-1892*, blz. 41.

⁴⁷ DUWAERTS, Léon, *L'Association générale de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 50.

⁴⁸ *Répertoire général de la presse belge*, blz. 41-43.

⁴⁹ DESGUIN, A., *Inleiding*, in: *Verbond der Belgische en buitenlandse journalisten der periodieke pers*, blz. 6-10.

Er ontstonden ook verenigingen volgens politieke en/of religieuze overtuiging. De *Association des Journalistes Catholiques* beet de spits af in 1897. Haar doel was de verenigingsgeest onder katholieke journalisten te versterken en hun inspanningen voor de verdediging en propaganda van de katholieke doctrine te vergemakkelijken, zonder de autonomie van de kranten en de journalisten te schenden.⁵⁰

Natuurlijk kwam er vervolgens ook een *Association des Journalistes Libéraux de Belgique*. Haar doelstellingen kwamen min of meer overeen met die van de katholieken, maar dan ter bevordering van het liberale gedachtegoed uiteraard. Zij wilde bovendien in Brussel een centrum van intellectuele, artistieke en literaire activiteit creëren. In 1913 richtte ze ook een ziekenfonds voor haar leden op.⁵¹

Naar aanleiding van het internationale congres van Antwerpen kwam in 1894 een *Union Internationale des Associations de Presse* tot stand. Haar doel was gemeenschappelijk actie te voeren inzake professionele aangelegenheden. Ze wilde algemene regels opstellen, permanente relaties tussen de verenigingen opzetten, professionele hulp voor journalisten in het buitenland verzekeren en alles bespreken wat met pers of literatuur te maken had. In 1926 ontstond hieruit de eerste *Internationale Federatie van Journalisten*.⁵²

Tot slot verscheen één jaar voor de Eerste Wereldoorlog nog de *Association Professionnelle Belge des Journalistes Sportifs*. Die organiseerde sportieve en artistieke manifestaties met veelal filantropische doeleinden, en zette ook hulpkassen op voor zieke of verongelukte leden. Haar doel was sport op niet-commerciële wijze propageren, de belangen van de sportpers verdedigen, de professionele waardigheid van haar leden bewaren en de collegialiteit versterken. Ze zorgde voor een zogenaamde sportperskaart. Zowel journalisten van dagbladen als van sporttijdschriften waren toegelaten, als journalistiek hun hoofdberoep was. Eigenaren, directeurs en administratoren van kranten waren uitgesloten.⁵³

⁵⁰ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 293.

⁵¹ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 301 en 307.

⁵² Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 374-376 en STIJNS, M., *La Coopération internationale des Journalistes* in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1963, blz. 357-358.

⁵³ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 318-320.

Eerste Wereldoorlog

De Eerste Wereldoorlog bracht de pers in een moeilijk parket. Als journalisten hun werk wilden voortzetten, moesten ze zich onderwerpen aan de strenge Duitse censuur. De bezetters realiseerden zich de macht van de pers en wilden die voor eigen doeleinden gebruiken. Een meerderheid van de Belgische journalisten legde het werk neer. Hun devies was: 'Plutôt souffrir que trahir'. Toen de legers van Von Bulow in Brussel aankwamen op 20 augustus 1914 troffen ze daar alleen gesloten redacties aan. Die gebeurtenis verscheen dan ook niet in de krant. De Duitsers zorgden natuurlijk voor een eigen pers, maar ze konden daarbij niet steunen op de kennis van het merendeel van de Belgische journalisten.⁵⁴

Die daad van patriottisme betekende voor veel journalisten een veroordeling tot armoede, want ze werden werkloos en ander werk was meestal niet zo gauw te vinden. Sommige kranten trokken naar het buitenland en verschenen van daaruit. Zo verhuisde *L'Indépendance* naar Londen. In het buitenland werden ook veel nieuwe bladen gestart, in de eerste plaats bedoeld voor de Belgische vluchtelingen. Op die manier kregen die nieuws van het front en werden ze op de hoogte gebracht van de beslissingen van de Belgische regering in Londen. Er verscheen zelfs een Belgisch blad in Zuid-Amerika: *Le Cri de Belgique*.⁵⁵

Ook in België werd niet stilgezeten. Een deel van het land bleef onbezet en daar kon de pers dus nog haar gang gaan. En in de bezette gebieden kwam een bloeiende clandestiene pers tot stand. Over het algemeen kan men stellen dat er vier soorten Belgische bladen verschenen : vluchtelingenbladen, sluikbladen, propagandabladen en frontbladen.

De vluchtelingenbladen richtten zich meestal op een bepaald thema of een bepaalde doelgroep. Zo bracht *Dixmude* in onbezet België vooral nieuws over streekgenoten, terwijl de in Frankrijk uitgebrachte *De Paaschklok* de bedoeling had om soldaten en vluchtelingen aan hun christelijke plichten te herinneren. Er waren bladen voor vrouwen, voor socialisten, voor scholieren, et cetera. Sommige kranten brachten ook herdrukken van geheime drukwerken uit bezet België, zoals het geval was in *Belgische oorlogszeldzaamheden*. De sluikbladen verschenen illegaal in bezet gebied. Ze brachten nieuws van het front of nieuws uit dagbladen van de geallieerden. Sommigen hekelden de Duitsers, zoals *Droogstoppels* of probeerden "de moed van de Vlaamse jongens aan te wakkeren", zoals *Het nachtluchtje*.

Propagandabladen waren zeer patriottisch en prezen de daden van het Belgische leger. Ze brachten vaderlandslievende opstellen of nieuws van de geallieerden en waarschuwden tegen het Vlaams activisme. Ook aan het front werden blaadjes verspreid om de moed er bij de soldaten in te houden.

De Duitse legeroverheid bracht zelf een blad uit, *Door Vlaanderen heen*, dat bedoeld was om Vlaamse soldaten te ontmoedigen en ze ertoe aan te zetten naar haar kamp over te lopen.⁵⁶

⁵⁴ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 15 en OOMS, Alphonse, *La presse belge pendant la guerre*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 19.

⁵⁵ OOMS, Alphonse, *La presse belge pendant la guerre*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 19.

⁵⁶ VERBOUWE, A., *De Vlaamse Pers buiten Bezet België en de Vlaamse Sluikbladen in 1914-1918*, blz. 1-20.

Meewerken aan sluikbladen betekende een groot risico voor de betrokken journalisten. Toch deden velen het, en ze schreven vanuit alle politieke opinies. Het risico was trouwens nog groter voor degenen die de blaadjes moesten verspreiden. Honderden van hen werden opgepakt, maar dat leek de patriottische ijver niet te kunnen doven. Enkele kranten verkozen toch te blijven verschijnen onder de bezetter, maar die konden op weinig sympathie van de bevolking rekenen. Na de oorlog zou hun dat ook duur te staan komen en jaren later werden de betrokken journalisten nog altijd met de nek aangekeken. Het hof van eerste aanleg in Brussel verklaarde die kranten bovendien onwettelijk en dus geen Belgische kranten.⁵⁷

Andere bladen was het wel toegestaan te verschijnen. Dat waren dan bladen die geen oorlogsnieuws brachten en meer op ontspanning waren gericht. Het waren vooral geïllustreerde bladen die weinig last hadden van de censuur, al hadden ook zij natuurlijk te kampen met een gebrek aan fondsen, papier en journalisten (velen waren immers gemobiliseerd).

‘Fotografen hielden het niet langer bij geposeerde foto’s, maar werden stoutmoediger in hun zoektocht naar ophefmakende foto’s’

De foto, met haar aura van geloofwaardigheid en objectiviteit, won steeds meer veld en het gebruik ervan veranderde eveneens. Fotografen hielden het niet langer bij geposeerde foto’s, maar werden stoutmoediger in hun zoektocht naar ophefmakende foto’s. Hetzelfde gold voor de journalisten. Zo vermomde de verslaggever van *L’Evenement* zich als boerenjongen om van op een hooiwagen een blik te kunnen werpen over de muur van het domein waar de Kaiser zich verscholen hield. Hij kon zijn lezers melden dat die een baard had laten groeien.⁵⁸

Maar de meeste journalisten legden dus het werk neer of werkten illegaal en werden daar ook uitgebreid voor geprezen door koning Albert I. Die schreef na de oorlog in een brief aan de ABP :

“Pendant la guerre les journalistes belges, par l’action quand ils le pouvaient, par l’abstention et le sacrifice quand ils le devaient, ont bien servi la Patrie et porté très haut l’honneur de leur profession.”⁵⁹

Vóór de oorlog waren radio- en filmjournaals al bekend, al zou de radio pas echt opkomen na de oorlog. Hij werd wel al voor de strijd ingezet, met name voor de psychologische oorlogsvoering.⁶⁰ In 1907 maakte Charles Pathé het eerste filmjournaal. In die tijd werd de filmende reporter overal ter wereld gewantrouwd door de overheden, en dus vaak gehinderd in zijn werk.

In België moest de filmreporter voor elke opdracht de officiële toestemming vragen in ‘Brussel’. Bepaalde grappig, als je terugkijkt, is dat van die reporter een ‘correcte houding’ werd geëist, wat in concreto vooral een aantal kledingvoorschriften inhield: een bolhoed, een geklede herenjas (de zgn. redingote), zwarte schoenen en handschoenen hoorden tot de standaarduitrusting. Die situatie bleef bestaan tot na de Eerste Wereldoorlog. Een mildere

⁵⁷ OOMS, Alphonse, *La presse belge pendant la guerre*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 22.

⁵⁸ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 71.

⁵⁹ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 15.

⁶⁰ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 333.

houding tegenover filmreporters ontstond wel tijdens de oorlog, omdat de overheid de filmjournaals voor propagandadoeleinden wilde inzetten.⁶¹

‘Van de reporter werd een ‘correcte houding’ geëist: bolhoed, geklede herenjas, zwarte schoenen en handschoenen hoorden tot de standaarduitrusting’

Bij het begin van de oorlog volgde een deel van de journalisten de regering naar Frankrijk, Nederland of Engeland. De helft van de ABP-leden bevond zich dus niet meer in eigen land. Desondanks hield de ABP een algemene vergadering in november 1914. Daar werd officieel besloten dat het beroep van journalist niet meer zou worden uitgeoefend zolang de buitenlandse censuur aanhield. In haar resolutie vroeg de ABP wel aan de Belgische regering om het financiële verlies dat de journalisten ongetwijfeld zouden lijden, te vergoeden. De Brusselse afdeling nam de taak op zich contact op te nemen met de regering in het buitenland om de tekst van de resolutie te laten goedkeuren. Ondertussen werd in het geheim een comité voor wederzijdse hulp opgericht, die samen met de Société Mutualiste financiële steun gaf aan collega’s die er het ergst aan toe waren. Ook werden goedkope warme maaltijden ter beschikking gesteld. Britse en Nederlandse persverenigingen boden ook hulp aan.

Na een tijd kwamen, van de koning zelf, maandelijkse vergoedingen voor de werkloze journalisten, die werden voortgezet tot aan de wapenstilstand. De ABP van zijn kant betuigde aan het begin van elk jaar per brief zijn trouw aan de koning, die hem daarvoor erkentelijk was.

Het hulpcomit   spande zich ook in om de contacten onder de leden te onderhouden. Sommige van hen waren echter opgesloten in de gevangenis van Sint-Gillis. En drie journalisten sneuvelden op het slagveld.⁶²

Een nieuwe persvereniging

Vlak voor de oorlog was nog een tweede algemene Belgische persvereniging opgericht : de *Beroepsvereniging van de Belgische Pers* (BBP). Ze was gesticht op 12 januari 1914, op initiatief van Edmond Patris. Haar doel was de studie, bescherming en professionele ontwikkeling van haar leden (min of meer hetzelfde dus als bij de ABP). De voorzitter was altijd een van de vier vice-voorzitters van de ABP. De statuten werden in het Staatsblad van 21 februari 1914 gepubliceerd.⁶³

Het eigenlijke doel van de vereniging was heel wat prozaïscher : de ABP wou namelijk een pershuis creëren. Maar omdat de ABP geen feitelijke vereniging was, geen rechtspersoonlijkheid had, kon hij geen onroerend goed verwerven. Een erkende beroepsvereniging zou dat wel kunnen. Dat was zo bepaald door een wet van 31 maart 1898. Er werden dus statuten opgesteld, die werden goedgekeurd door het Conseil des Mines op 6 februari 1914. Dit alles gebeurde voornamelijk op initiatief van de Brusselse

⁶¹ WIDY, Maurice, *La Presse Film  e*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 332-336.

⁶² THOMAS, Auguste, *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 43-44 en DUWAERTS, Leon, *L’Association générale de la Presse Belge de 1885    1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 57-58.

⁶³ BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 45 en Archief van de BBP.

afdeling, die in de eerste plaats een pershuis voor Brussel wou. De concretisering van de plannen voor een pershuis moest uiteraard wachten tot na het einde van WO I.⁶⁴

Een groot verschil met de ABP was dat de leden van de BBP alleen werknemers konden zijn. Directeurs konden wel nog erelid worden. De BBP kon financiële verrichtingen doen, het pershuis beheren, een sociale werking ontwikkelen en bemiddelen tussen werkgevers en werknemers. De beide verenigingen zouden daarna almaar verder uit elkaar groeien. De BBP ontwikkelde al snel een veeleer vakbondswerking, terwijl de ABP de algemene en meer intellectuele belangen van het beroep verdedigde.

Daarnaast was er het pershuis, dat als administratief centrum voor de journalisten zou dienen en waar verschillende persverenigingen onderdak zouden vinden. En de ontspannings- en ontmoetingsfunctie moest natuurlijk ook de nodige aandacht krijgen.⁶⁵

⁶⁴ BOURDOUX, M.-C., *L'Association générale des journalistes professionnels de Belgique*, in : Guide des Médias, blz. 1 ; DETRY, G.-A., *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 77 en BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 49-50.

⁶⁵ GOVERS, E. en BRESSINCK, M., *Leeronderzoek journalisten*, blz. 1 en 17 ; BOURDOUX, M.-C., *L'Association générale des journalistes professionnels de Belgique*, in : Guide des Médias, blz. 1 en BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 50.

Interbellum

De koning was de pers dankbaar voor haar weigering mee te werken met een buitenlands regime. Hij toonde zijn erkentelijkheid door de journalisten een korting te geven bij de spoorwegen en journalisten toe te laten in de koninklijke trein. En de voorzitters van de journalistenverenigingen werden geregeld uitgenodigd op recepties. Mededelingen zoals het huwelijk van prins Leopold met prinses Astrid werden persoonlijk aan een delegatie van de ABP medegedeeld. De koning zei dat hij een groot voorstander was van de persvrijheid en, met een eventuele nieuwe oorlog voor ogen, hij drukte de leiders van de ABP in 1934 nog eens uitdrukkelijk op het hart dat ze altijd hun onafhankelijkheid moesten bewaren. Een vrije pers was een voorwaarde voor een vrij land.⁶⁶

‘Journalisten werden er zich van bewust dat het aanbieden van informatie de eerste taak van de pers was. Daardoor moesten informatie- en opiniestukken duidelijk van elkaar worden gescheiden’

Van de clandestiene pers bleef maar één titel bewaard, met name *La Libre Belgique*. De vooroorlogse kranten verschenen al dan niet opnieuw en nieuwe kranten zagen het licht, waaronder *De Standaard*. De meeste bladen waren nog altijd opiniekranten, voornamelijk katholiek van strekking, maar ze kwamen toch almaar losser van de echte partijpolitiek, de socialistische pers enigszins uitgezonderd.⁶⁷

De behoefte aan eenheid overheerste de drang naar polemiek en er was die eerste jaren na de oorlog voldoende stof voor reportages, zodat de politieke twisten wat naar de achtergrond verschoven.⁶⁸

Journalisten werden er zich van bewust dat het aanbieden van informatie de eerste taak van de pers was. Daardoor moesten informatie- en opiniestukken duidelijk van elkaar worden gescheiden. Dat zou later nog verder worden doorgedreven. De opiniestukken en de langere, meer beschouwende artikels werden van de kranten doorgeschoven naar de weekbladen. Tijdschriften richtten zich daarnaast vooral op de vrijetijdsbesteding. De meest succesvolle tijdschriften waren die over film en radio en die voor vrouwen en kinderen. De bladschikking werd overzichtelijker en mooier gemaakt en de illustraties namen een almaar prominentere plaats in. Ook gekleurde illustraties, die men vooral voor de meer ‘sensationele’ artikels gebruikte.⁶⁹

Diversificatie

Ook de provinciale pers ontwikkelde zich en werd belangrijker. Taalkwesties begonnen daarbij een rol te spelen. De Vlaamse pers werd belangrijker dan voor de oorlog en de Vlamingen waren meer geneigd om bladen in de eigen taal te kopen. De Vlaamse kranten

⁶⁶ BUFQUIN DES ESSARTS, Marius, *L'Association générale de la Presse belge*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 29 en DUWAERTS, Leon, *L'Association générale de la Presse Belge de 1885 à 1954*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 49-50.

⁶⁷ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 507-515.

⁶⁸ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 16.

⁶⁹ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 74-75 ; VERVISCH, R., *Propos sur l'évolution de la presse*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 438 en SEYL, A., *Le journal moderne*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 321-322.

trachtten zich vooral op het gebied van kwaliteit te onderscheiden en zagen de noodzaak in van snelle en gevarieerde informatie.⁷⁰

Voorts maakte de economische en financiële pers haar opwachting tijdens het interbellum. De interesse voor economie, zowel die van het eigen land als die van de rest van de wereld, nam toe. Dat had mogelijk te maken met de economische depressie van de jaren dertig, die overigens wel voor de pers in het algemeen zware tijden inluidde. Daarom deden journalisten inspanningen om het publiek bewust te maken van het belang van de pers.⁷¹

Ondertussen was op 20 augustus 1920 het persagentschap Belga opgericht, als naamloze vennootschap. Dat gebeurde op initiatief van de industriële en financiële wereld, gesteund door koning Albert I, die België wat prominenter op de kaart wilde zetten. Op 11 december van dat jaar nam Belga het Brusselse gemeenschappelijke bureau van Reuter en Havas over. Tot 1925 beperkte het persagentschap zich tot de overname van hun activiteiten. Pas daarna begon het met een eigen reportagedienst, zij het tot WO II op bescheiden wijze. Vanaf 1930 begon Belga berichten per telex te versturen, in plaats van via koerier of per post. De berichten waren toen uitsluitend Franstalig. Eind 1939 sloot Belga zich aan bij de groep van 39 kleine onafhankelijke nationale nieuwsagentschappen van landen die toen nog niet bij de oorlog betrokken waren en dus geen gekleurd nieuws wilden brengen.⁷²

Na WO I was de opkomst van de radio onstuitbaar. De eerste privéradiostations werden opgericht, maar aanvankelijk hadden die weinig interesse voor het brengen van nieuws. *Radio-Belgique* zond tussen 1923 en 1926 wel nieuwsberichten uit, maar dat gebeurde niet op georganiseerde wijze. Er waren ook geen journalisten bij betrokken. De eerste *Radio-chronique. Journal parlé de Radio-Belgique* werd uitgezonden op 1 november 1926 en stond onder leiding van de journalist Théo Fleischman. De uitzendingen waren volledig in het Frans. Als reactie daarop ontstond in Antwerpen een *Vlaamsche Radiovereeniging* (VRV) die vanuit de zoo uitzond. Maar ze moest haar zendtijd wel bij *Radio-Belgique* aankopen.⁷³

De Belgische regering zou de radio niet lang in privéhanden laten. Hij werd genationaliseerd en tot openbaarrechtelijke radio omgevormd : het *NIR/INR*. Daarnaast bestond nog wel een volledig op privébasis werkend systeem van particuliere radiozenders.⁷⁴

De radio zorgde voor onrust bij de geschreven pers. Vooral de snelheid waarmee je via radio nieuwsberichten de wereld in kon sturen was alarmerend. Conflicten waren dan ook onvermijdelijk, maar er werd een soort compromis bereikt : de radio zou zich beperken tot de essentie van de gebeurtenissen. De dag- en weekbladen konden daar dan dieper op ingaan. Die konden ook door illustraties een meerwaarde bieden. Door de grotere waardering voor foto's werd de fotograaf steeds meer als een volwaardig journalist beschouwd.

Kranten begonnen voorts met wekelijkse bijlagen en gaven soms aanvullende week- of maandbladen uit. Ook werd gezocht naar mogelijke samenwerkingen tussen krant en radio. Maar hoe dan ook voelde de geschreven pers zich gedwongen almaar sneller te gaan werken, wat wel eens tot onnauwkeurigheden of zelfs verkeerde informatie leidde. De kranten trachtten zelfs te anticiperen op gebeurtenissen. Zo stond in een krant uit 1934 een

⁷⁰ DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 16-17.

⁷¹ BASTIN, Georges, *La presse quotidienne économique, industrielle et financière en Belgique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 372 en DONS, Herman, *La presse belge depuis la Révolution*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 17.

⁷² BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 40 en LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedië*, blz. 322-323.

⁷³ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedië*, blz. 541-542.

⁷⁴ BURGELMAN, J.-C., *De naoorlogse omroep in vrijheid*, in : CALEWAERT, W. (red.), *Van bevrijding naar vrijheid*, blz. 83.

verslag over de deelneming van koning Albert aan een sportmanifestatie, terwijl de arme man net die ochtend was overleden.⁷⁵

‘De persvrijheid, die de koning in eigen land zo prees, bleek zich niet tot de kolonie uit te strekken’

Voor de Belgische pers was uiteraard ook Congo een belangrijk thema. Al in de 19de eeuw waren bladen ontstaan die zich uitsluitend op koloniale onderwerpen richtten. De meesten waren wel geen lang leven beschoren. In 1933 bestond alleen de *Tribune Congolaise* nog. Belgische journalisten trokken naar Afrika om er reportages te maken, maar er waren ook Congolese journalisten. Het eerste Congolese dagblad was opgericht in Katanga en in 1933 waren er al vier. Vanaf 1930 ontvingen zij hun nieuws van het Congolese persbureau in Brussel, *Prescobel* (Presse Colonial Belge). Elke dag werd er nieuws over en weer getelegrafeerd.

De persvrijheid, die de koning in eigen land zo prees, bleek zich echter niet tot de kolonie uit te strekken. Elke geplande krant moest worden goedgekeurd door de gouverneur-generaal en de licenties konden op elk moment worden herroepen. De kranten mochten niets schrijven wat de Congolese bevolking tegen de Belgische regering in opstand zou kunnen brengen, op straffe van boete of dwangarbeid. Het decreet uit 1922, dat die bepalingen vastlegde, was zeer vaag geformuleerd, zodat de gouverneur-generaal in principe naar eigen goeddunken kon optreden. Er werd geijverd voor de oprichting van een Congolese persvereniging onder leiding van de ABP, die misbruiken moest tegengaan, maar die zou er vooralsnog niet komen.⁷⁶

Een pershuis

Na de oorlog bepaalden de ABP en BBP dat journalisten die hadden samengewerkt met de bezetters geen lid meer konden worden van die verenigingen. Ze werden ook op andere vlakken gestraft. De voorzitter van de ABP, Gustave Bufquin des Essarts, leidde het onderzoek. Het streven naar ‘zuivering’ was echter minder fel dan na de Tweede Wereldoorlog het geval zou zijn.⁷⁷

Nu de pers terug aan het werk kon gaan, kon ook de BBP zich verder ontwikkelen. In de eerste plaats betekende dat natuurlijk de concretisering van het pershuis. Een geschikte plaats vinden was niet vanzelfsprekend. Het pershuis is dan ook diverse keren van locatie veranderd. Begin de jaren ‘30 was het pershuis gedurende enkele jaren in het Residence Palace gevestigd, waar het huidige perscentrum sinds het begin van de 21ste eeuw opnieuw gehuisvest is.

Maar in de vorige eeuw vond men dat het te ver van het centrum van Brussel verwijderd was. In de loop der jaren had het pershuis een grote populariteit verkregen en was het een belangrijk centrum geworden voor de Belgische pers, zeker omdat ook andere persverenigingen er zich vestigden. Journalisten van alle strekkingen konden er elkaar ontmoeten en nieuwtjes uitwisselen. Die verworvenheden kon men niet laten verloren laten gaan door een slecht gekozen locatie. Bovendien was er meer ruimte nodig, om meer

⁷⁵ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 73-74.

⁷⁶ GOEBEL, Carl O., *La presse Coloniale Belge*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 153-155 en JAMBERS, Gustave, *Climat du Journalisme colonial*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 347.

⁷⁷ THOMAS, Auguste, *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 46 en DUWAERTS, Leon, *L’Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 59.

persverenigingen en meer faciliteiten voor journalisten te kunnen herbergen. Ook meer personeel was noodzakelijk. Eigenlijk kwam het erop neer dat het pershuis een soort eliteclub was voor (voornamelijk Brusselse) journalisten. Plaatselijke journalisten konden er werken of zich ontspannen en journalisten op doortocht konden er blijven overnachten. Omdat het om een privéclub ging, mocht er zelfs alcohol worden geschonken, iets wat in publieke plaatsen niet meer mocht sinds een wet van 1919.

Drank was echter niet het enige wat de journalisten aantrok. Er was een restaurant, er waren salons, vergaderzalen, een biljartzaal, een leeszaal, bureaus en logeerkamers (voor gematigde prijzen). Naast werken en bezoeken aan persverenigingen werd er dus ook veelvuldig gekaart en gebiljart.⁷⁸ Het pershuis was vooral bedoeld om het prestige van de pers te verhogen.

‘De BBP kreeg wel subsidies van de overheid, maar het grootste deel van het geld kwam van de organisatie van feesten en andere activiteiten’

Vanaf de vroege jaren ‘30 stond het pershuis ter beschikking van zowel de BBP- als de ABP-leden. Dat ging niet zonder slag of stoot, want de statutenwijziging die hiervoor nodig was, bepaalde dat alle ABP-leden automatisch lid zouden zijn van de BBP en dus ook meer contributie moesten betalen. Niet alle leden waren daar gelukkig mee. De verenigingen riepen op tot solidariteit en bepaalden dat er voortaan één contributie zou worden betaald, die tot beide verenigingen toegang gaf. Maar wie echt geen lid wou zijn van de BBP, kon daar vooralsnog afstand van doen door een formele verklaring. Dat kwam echter uiterst zelden voor.⁷⁹

Het onderhoud van het pershuis en het ter beschikking stellen van faciliteiten kostte handenvol geld. De BBP kreeg wel subsidies van de overheid, maar het grootste deel van het geld kwam van de organisatie van feesten en andere activiteiten. Volgens een artikel uit het jaarboek van 1933 kwam het geld voor het toenmalige gebouw voor 50% uit een loterij die georganiseerd was door de Brusselse afdeling in 1923. Ook de ABP schonk regelmatig geld. Toch vind je in *De Journalist* en in verslagen van directieraden vaak klachten dat het pershuis verlieslatend was. De frequente verhuizingen hielpen daar natuurlijk niet bij. Eén keer werd gecollecteerd om geld bijeen te zamelen voor een biljarttafel, maar de opbrengsten daarvan waren uiterst pover, er werden bijna uitsluitend oude knopen in het geldbusje gevonden.⁸⁰

Volgens de statuten bestond het doel van de BBP uit het bestuderen, beschermen en ontwikkelen van de beroepsbelangen van de leden. Ze zou voor een lokaal zorgen, de collegiale banden versterken, de deontologische regels onderhouden en solidaire verplichtingen nakomen. Daartoe zouden ziekenfonds- en coöperatieve instellingen worden opgericht. Voorts kon de BBP zorgen voor een bureau voor gratis consultaties. De voorwaarden voor het lidmaatschap waren nagenoeg dezelfde als die bij de ABP. Een belangrijk verschil was dat directeurs-eigenaars alleen als ereleden konden toetreden.⁸¹

⁷⁸ BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 53-54 ; DONS, Herman, *La maison de la presse*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 7 en DETRY, G.-A., *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 77-78.

⁷⁹ Archief ABP: verslag AV van 19 maart 1933.

⁸⁰ *De Journalist*, mei en juni 1933, blz. 18 ; Archief ABP: verslag AV van 19 maart 1933 ; DETRY, G.-A., *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 79 en *De journalist*, maart 1937.

⁸¹ DETRY, G.-A., *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 91 en 99.

‘De BBP zorgde ook voor een wekelijkse dag vrijaf voor journalisten en voor een jaarlijkse vakantie’

Aanvankelijk had de BBP nauwelijks een eigen werking. Haar concrete doel was immers in de eerste plaats het pershuis geweest. In de loop der jaren begonnen de twee verenigingen zich almaar meer van elkaar te onderscheiden, waarbij de BBP zich vooral op de beroepsbelangen concentreerde en de ABP veeleer op de intellectuele belangen. In de jaren ‘30 was de ABP geneigd de twee verenigingen te fuseren, maar de BBP was daar niet voor te vinden. De verhoudingen tussen ABP en BBP waren volgens eigen zeggen *“excellentes, comme elles l’ont toujours été”*. Maar in werkelijkheid waren beide verenigingen toch te verschillend geworden.⁸²

De BBP richtte onder meer een werkloosheidsfonds op. De eerste gelden daarvoor kwamen van het *‘fonds de secours et de ravitaillement des journalistes’*, dat tijdens de oorlog die taak op zich had genomen. De eerste jaren na de oorlog had het evenwel weinig te doen, want door de periode van voorspoed waren er weinig werkloze journalisten. Vanaf de jaren ‘30 veranderde dat.

De BBP zorgde ook voor een wekelijkse dag vrijaf voor journalisten en voor een jaarlijkse vakantie. Daarnaast richtte ze een juridisch bureau op, dat in persdelicten gespecialiseerde advocaten ter beschikking stelde. Maar ook conflicten tussen directeurs en journalisten werden behandeld. Men probeerde altijd in de eerste plaats de partijen te verzoenen, opdat het niet tot een proces zou komen. Was dat laatste toch onvermijdelijk, dan betaalde de BBP de gerechtskosten. Indien de journalist het proces won, moest hij de ontvangen som geld wel aan de BBP overmaken.

In 1927 sloot de BBP zich aan bij de Internationale Federatie van Journalisten, om zo haar activiteiten op een bredere basis te steunen en zich te laten inspireren door voorbeelden uit het buitenland.⁸³

De ABP ging op dezelfde weg voort als vóór de oorlog. In 1919 bood hij de koning en koningin de titel aan van *‘Haut Protecteur’* en *‘Haut Protectrice’* van de Belgische pers, wat door het koningspaar werd aangenomen. De drie overleden oologsslachtoffers kregen een herdenkingsteken. Maar een concrete vergoeding voor de journalisten die tijdens de oorlog het werk hadden neergelegd liet op zich wachten. Daarom nam de ABP zelf contact op met de spoorwegen en stelde voor om journalisten te beschouwen als invalide oud-strijders, zodat zij 75% reductie zouden krijgen op bepaalde treintickets. Op 1 maart 1920 werd dat vastgelegd in een ministerieel besluit. In 1926 werden de mogelijke tickets nog uitgebreid. In ruil daarvoor publiceerden de kranten gratis berichten van algemeen belang van de NMBS. Vanaf 1937 kregen journalisten ook korting op de bus. Tegen die tijd kon je met een lidkaart van de vereniging trouwens ook kortingen krijgen in bepaalde winkels.

In 1921 werd beslist dat ook journalisten van het Groothertogdom Luxemburg zich kandidaat konden stellen voor het lidmaatschap van de ABP.⁸⁴

Eind 1919 was er het plan om een maandblad van de beroepsverenigingen van de dagbladers in het leven te roepen. Het eerste nummer van *Journaliste* verscheen in januari

⁸² *De Journalist*, mei-augustus 1932, blz. 1-2.

⁸³ DETRY, G.-A., *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 79-81 en *De Journalist*, maart 1934, blz. 2-4.

⁸⁴ DUWAERTS, Léon, *L’Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 59-61 ; Archief en *De Journalist*, maart 1937, blz. 1.

1920.⁸⁵ De eerste jaren werd het tijdschrift vooral gebruikt om de verslagen van de algemene vergaderingen van ABP en BBP te publiceren. Daarin werd vooral aandacht besteed aan de recente ontwikkelingen binnen de verenigingen en aan een overzicht van de financiën. Daarnaast werd het tijdschrift gevuld met nieuwtjes uit de afdelingen, vermeldingen van journalisten die eretekens hadden ontvangen, verslagen van gala's, vieringen van leden en ander amusement. Soms werden ook kort buitenlandse perszaken besproken en werd dieper ingegaan op perswetten die waren uitgevaardigd.

Naar een journalistenstatuut

Een van de belangrijkste zaken waar de ABP tijdens het interbellum mee bezig was, was een statuut voor de journalist en, daarmee samenhangend, de mogelijke oprichting van een Orde van Journalisten.

De titel van beroepsjournalist was nog niet wettelijk vastgelegd. Toch hanteerde de ABP al sinds zijn ontstaan een definitie van beroepsjournalist, omdat alleen die journalisten lid mochten worden. De voorwaarden waren in de statuten vastgelegd. Het kwam erop neer dat beroepsjournalisten journalisten waren *“die regelmatig behooren tot het bestuur of de redactie van een of meer dagbladen van algemeene informatie, of van een groot nationaal nieuwsagentschap, op voorwaarde dat zij een vaste bezoldiging ontvangen en van de uitoefening van hun beroep hun bijzonderste inkomsten trekken, ter uitzondering van elke persoonlijke, rechtstreeksche of onrechtstreeksche, publicitaire winst”*.

In concreto :

- Belgische nationaliteit bezitten
- 21 jaar oud zijn
- Burgerlijke en politieke rechten genieten
- Ten minste drie jaar journalistiek uitoefenen als voornaamste beroep
- Voldoende waarborgen bieden van beroepsmoraliteit
- Geen enkele handelsactiviteit uitoefenen, tenzij als dagbladbestuurder
- Met regelmatige bezoldiging verbonden zijn aan de redactie van een of meer dagelijkse publicaties van algemene informatie of van een nieuwsagentschap.

Die voorwaarden wilde de ABP wettelijk laten vastleggen. Toen in 1936 in Frankrijk de titel van beroepsjournalist officieel erkend werd, vormde dat een extra stimulans om er ook in België werk van te maken. Een gebrek aan wettelijke bescherming was immers meer iets voor totalitaire regimes.⁸⁶

In 1921, op het 8ste congres van de ABP in Namen, beseftte de vereniging al het belang van wetgeving op het vlak van professionele journalistiek. De vereniging vond dat een journalist geen werknemer was, maar wel recht had op de materiële voordelen van werknemers, zoals bv. een ontslagregeling. Op het volgende congres, in 1922, werd een commissie ingesteld, met als taak die materie verder te bestuderen. Die commissie stelde een tekst op, die door het tiende congres werd goedgekeurd. Maar bij de regering had de ABP nog geen voet tussen de deur.⁸⁷

⁸⁵ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 60.

⁸⁶ *De Journalist*, mei 1939, blz. 13.

⁸⁷ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 62-63 ; DUWAERTS, Léon, *Le titre de journaliste professionnel*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 91 en ANSPACH, P., *La reconnaissance et la protection du titre de journaliste professionnel*, in : Guide des Médias, blz. 1.

Eigenlijk wou de overheid het liefst een Orde van Journalisten oprichten, naar analogie met de Orde van Geneesheren. Het was duidelijk dat de pers een grote invloed uitoefende en dat zoiets plichten en verantwoordelijkheden met zich meebracht. Maar de pers zou daar via een Orde zélf voor kunnen zorgen. De Orde zou beroepspllichten kunnen opstellen en sancties kunnen opleggen. Het lidmaatschap zou vrij zijn, om niet te raken aan de in de grondwet vastgelegde persvrijheid, maar er zouden bepaalde voordelen aan verbonden zijn, zoals een perskaart en kortingen op een aantal diensten.

Een en ander werd vastgelegd door een regeringscommissie, in een voorontwerp van 1936. Maar bij het uitbreken van WO II werd die commissie ontbonden en vóór het ontwerp alsnog aan het parlement kon worden voorgelegd, werd het teruggefloten door de ABP, die met een meerderheid van stemmen het voorstel had afgewezen.

De journalisten hadden ook over een Orde van Journalisten nagedacht en er een wetsvoorstel voor opgesteld dat de voorwaarden bepaalde voor de toetreding, de taken en mogelijke sancties die de Orde zou kunnen opleggen. Maar dat voorstel haalde het dus uiteindelijk niet.

Dat de pers zichzelf zou reguleren kon de goedkeuring van de ABP wel wegdragen, maar er waren andere bezwaren. Er was de bedreiging van de persvrijheid. En de vrees te afhankelijk te zijn van de Orde. Maar ook bestond de schrik materiële voordelen te verliezen die verbonden waren met het niet hebben van een statuut van vrij beroep, zoals de al vermelde ontslagregeling.⁸⁸

De persverenigingen wilden dus een andere oplossing, met name een wettelijke erkenning van de titel van beroepsjournalist. In 1936 zette ook de BBP een commissie op die zich over het statuut van de journalist moest buigen. In de eerste plaats onderzocht ze waarom het in het verleden altijd fout was gegaan. Het probleem lag vooral bij de werkgevers, was het aanvoelen. Om een goede regeling uit te werken, moesten die erbij betrokken worden. Maar de werkgevers hadden niet veel op met de BBP, omdat die vereniging zich almaar meer op haar vakbondswerking had toegelegd en directeurs sowieso geen lid waren van de vereniging. Omdat de BBP in die eerste jaren nog niet veel leden had, en dus zeker niet alle journalisten vertegenwoordigde, kon ze slechts weinig gewicht in de schaal leggen.

Maar de BBP zag ABP meer als een soort academie en vond het meer in haar eigen lijn liggen om zich met het statuut van de beroepsjournalist bezig te houden. Om tot een statuut te komen, leken twee wegen open te liggen: ofwel rechtstreeks een wetsvoorstel indienen bij de Kamer, wat waarschijnlijk de werkgevers tegen de haren in zou strijken, ofwel tot een samenwerking met de werkgevers komen. Maar omdat die de BBP wantrouwen, moest het project toch van de ABP uitgaan, want met die persbond wilden de werkgevers wél rond de tafel gaan zitten. Conclusie: de besluiten van de commissie zouden aan de ABP worden doorgegeven en die moest het project dan maar verder uitwerken.⁸⁹

Aangezien een wettelijke erkenning er dus nog niet meteen zat aan te komen, besloot men dan maar werk te maken van een perskaart voor beroepsjournalisten. Dat was al ter sprake gekomen op het 11de congres, in 1924. Bedoeling was zowel een officiële perskaart als een

⁸⁸ HANSEZ, Benoît, *Een Orde van Journalisten ?*, in : Jura Falconis en *De journalist*, maart 1937, blz. 1-3.

⁸⁹ *De Journalist*, januari 1937, blz. 5-8.

autopersplaat te creëren, maar er kwam geen schot in de onderhandelingen met de regering.⁹⁰

Op het 24ste congres in 1939 kwam de vraag naar de invoering van die perskaarten weer op de agenda. De ABP wou op eigen verantwoordelijkheid de beide kaarten in gebruik nemen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken zou aan die documenten dan de betekenis kunnen toekennen van *“Uitnoodiging, met officieel karakter, om aan de titularissen alle gemak te verleenen, overeenstemmend met de noodwendigheden van de openbare orde en van het verkeer.”*

De ABP bepaalde zelf wie er al dan niet recht op had, stuurde vervolgens de lijst door naar het ministerie en publiceerde die in *De Journalist*. Die lijst bepaalde dus eigenlijk wie er ‘officieel’ beroepsjournalist was. Gehoopt werd dat zo ook echt wetgeving op dat vlak tot stand zou worden gebracht. De nationale perskaart liet de journalisten toe hun taak beter uit te kunnen voeren in België. En meteen zou een onderscheid kunnen worden gemaakt tussen beroepsjournalisten en *“de outsiders of degenen die niet waardig zijn dezen titel te dragen”*.⁹¹

Een ministerieel besluit van 4 januari 1940 maakte de perskaart en autopersplaat officieel en bij gebrek aan wetgeving over het statuut van de journalist zou de perskaart als erkenning van een journalist dienen. Men zou de kaarten dan ook slechts met grote voorzichtigheid uitdelen.⁹²

Persvrijheid en bronnengeheim

Uiteraard waren er nog tal van andere zaken die aandacht eisten, zoals het beroepsgeheim dat wettelijk zou moeten worden vastgelegd, de verplichte tweetaligheid van regeringsmededelingen, die er in 1936 kwam (voordien werd de Nederlandse vertaling later naar de pers verstuurd dan het Franstalige origineel), en een standaardcontract voor alle journalisten.

Daarover werd voor het eerst een akkoord bereikt op 6 december 1937. De onderhandelaars waren de bestuurders der Brusselse dagbladen, de Belgische Bond der Bestuurders van Provinciebladen en de ABP. Het standaardcontract gold voor 37 bladen en het persagentschap Belga.⁹³

Een andere zaak die de ABP hoog in het vaandel had, was de persvrijheid. Bij elke inbreuk op de persvrijheid kwam er protest vanuit de bond. Zo wou het ministerie van Defensie begin 1933 de verkoop van politieke kranten in kazernes verbieden. Naar aanleiding hiervan riep de ABP zelfs een buitengewone algemene vergadering bijeen om een debat over persvrijheid te voeren, dat volgens de voorzitter sereen verliep, in een geest van eenheid en harmonie. In *De Journalist* werd geschreven dat de persvrijheid de bestaansreden van de journalist was. In ruil daarvoor moest een journalist zich integer gedragen en ook in moeilijke omstandigheden *“zijn edel karakter laten zien”*. Vermomde reclame in de krant zetten, bijvoorbeeld, was uit

⁹⁰ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 65.

⁹¹ *Jaarboek van de Belgische Pers 1949*, blz. 224-225 en *De Journalist*, mei 1939, blz. 5-8.

⁹² *De Journalist*, april 1940, blz. 1.

⁹³ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949*, blz. 223 en 257 en DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 66.

den boze, al voegde men er fijntjes aan toe dat als men een journalist voldoende materiële vergoeding gaf, dit ook zijn integriteit ten goede zou komen.⁹⁴

Op het 24ste congres heette het:

*"De pers, afstraling van de openbare meening, moet vrij blijven tegenover de macht; zij mag anderzijds op geenerlei wijze in handen zijn van geheime machten; op eene of andere wijze gebonden, zou zij onmogelijk de vrijheid van meening kunnen invoeren, die de grondslag zelf is van het recht, haar door de grondwet gewaarborgd. De pers moet vrij blijven;"*⁹⁵

**'Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, nam de regering
toch maatregelen om de persvrijheid wat in te perken, om de onrust
onder de mensen te verminderen'**

Bij de 50ste verjaardag van de ABP in 1935 werd gewezen op het belang van een vrije pers in oorlogstijd en de strijd die de clandestiene pers tijdens WO I tegen de bezetters had gevoerd. Maar enkele jaren later, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, nam de regering toch maatregelen om de persvrijheid wat in te perken, om de onrust onder de mensen te verminderen. Zo kregen de journalisten niet langer toegang tot informatie en bijeenkomsten van het leger, hoewel ze de toestemming daarvoor net nog in 1938 hadden verkregen. De ABP stemde in met de beperkingen, omdat een oorlog nu eenmaal om speciale maatregelen vroeg. Op 5 september 1939 kwam de top van de ABP samen met de minister van Defensie om te bespreken welke informatie kon worden megedeeld en welke niet. De pers voegde zich naar de regering, maar stelde wel dat ze nooit echte censuur zou aanvaarden. Ook tijdens de oorlog zou ze immers een voorvechter van de persvrijheid blijven.⁹⁶

Maar het was juist die persvrijheid die het meest de officiële erkenning van de journalist in de weg stond. Persvrijheid betekende immers dat iedereen zich journalist mocht noemen. Toch vond men een zeker onderscheid noodzakelijk, want :

*"Het journalistie is een beroep dat met voorliefde verkozen wordt door oplichters en spionnen; ongetwijfeld biedt onze bedrijvigheid, waar veelal geen toezicht mogelijk is, aan deze ongewenschten een gunstig terrein dat hen aanspoort te trachten in ons beroep binnen te dringen. Anderen kiezen dit beroep voor minder laakbare, doch allesbehalve edele doeleinden. Zoo hebben duizenden lieden zich den titel van journalist toegeëigend, enkel om te trachten kostelozen ingang te bekomen in de tentoonstelling."*⁹⁷

En misbruik van de titel van journalist kon men niet hebben, want de meeste journalisten beschouwden hun beroep als zeer belangrijk en eerbiedwaardig. De pers werd een voorname rol toegedicht. Geen superlatieven werden daarbij geschuwd. Zo schrijft Jan Van Menten over :

⁹⁴ *De Journalist*, mei en juni 1933, blz. 1-2.

⁹⁵ *De Journalist*, mei 1939, blz. 8.

⁹⁶ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 66-68 en *De Journalist*, april 1940, blz. 31-33.

⁹⁷ *De Journalist*, mei 1939, blz. 13.

“dit schoone voorrecht dat ons beroep adelt en het gelijk stelt met de voornaamste factors van beschaving en vooruitgang, zolang wij van de pers weten te maken de nuttige en onontbeerlijke medewerkster van alle groote ondernemingen en van alle uitingen van het menschelijk vernuft.”⁹⁸

‘De gazetschrijver is de evangelist der straatgeruchten’

De BBP vond dat de deugden die hun leden het meest sierden solidariteit, integriteit, liefde en respect voor het beroep waren.⁹⁹

Hardy beschrijft in een boekje van 1931 de pers zelfs als volgt :

“Zij is de leermeesteres voor ons verstand, de opvoedkundige voor ons hart, de arts van ons lichaam, de propagandist van onze stoffelijke belangen, de harp die treurt bij ongeluk en sterfgeval, maar die jubelt bij geluk en feest.”

En:

“De gazetschrijver is de evangelist der straatgeruchten.”

Die laatste zin liet al zijn godsdienstige achtergrond blijken. Hoe aantrekkelijk de macht van de pers ook was, ze werd volgens hem te vaak misbruikt, aangezien de ‘slechte’ pers het invloedrijkst was. De pers van de ‘goddelozen’ was verantwoordelijk voor alle kwalijke uitwassen en juist die goddelozen hadden de meeste kranten in handen. Tijd dus om de katholieke pers degelijk uit te bouwen...¹⁰⁰

Fondsen en plichtenleer

Ondertussen hielden de afdelingen zich vooral bezig met het op regionale basis bespreken van zaken die in de ABP aan bod kwamen, naast het organiseren van bals, feesten, voetbalwedstrijden en dies meer. Dat was niet louter bedoeld als amusement voor de leden, maar veeleer om de kas van de diverse onderlinge fondsen te spekken. Want inmiddels waren er al meer opgericht. Het werkloosheidsfonds van de BBP is al vernoemd, maar er was ook de ‘Toekomst van de Journalist’ (1931), dat journalisten hun wettelijk pensioen moest garanderen. In de regel werd een werknemerspensioen niet verdeeld via een privévereniging, maar het mocht wel en de ABP-leden prefereerden dat. Er was zelfs sprake van nóg een pensioenfonds op te richten, dat voor een aanvullend pensioen voor journalisten zou zorgen, aangezien ze hun wettelijk pensioen ontoereikend achtten.

Bij het 15de congres, eind de jaren ‘20, was een onderlinge fonds opgericht : de ‘Verzekering van de Dagbladpers’ (1929), die voor een ziekteverzekering moest zorgen. Beide hulpkassen werkten in de jaren ‘30 naar ieders tevredenheid en kenden veel succes.¹⁰¹

Uit de vroegere ‘Société mutualiste de la Presse belge’ ontstond in 1930 ‘L’Aide au Journaliste’, die ook hulp wou bieden aan vrouw en kinderen van een aangesloten journalist. De hulp werd in het geheim gegeven, zodat de betrokken journalist zijn gezicht niet zou

⁹⁸ VAN MENTEN, Jan, *Over den oorsprong van den Bond der Belgische Drukkers*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 37.

⁹⁹ DETRY, G.-A., *Historique*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 81.

¹⁰⁰ HARDY, E.H., *Hare Majesteit de Pers*, blz. 5-15.

¹⁰¹ DUWAERTS, Léon, *L’Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 63-65 ; *De Journalist*, mei en juni 1933, blz. 3 en Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 277.

verliezen. De journalisten konden bij deze hulpkas ook lenen tegen een minimale rente. De socialisten richtten bovendien hun eigen vakbond op : het 'Syndicat des Journalistes Socialistes de Belgique'.¹⁰²

Niet alleen voor de materiële behoeften van de journalist werd gezorgd. Ook de noodzaak aan beroepsethische regels werd gevoeld. Op 20 maart 1921 keurde de algemene vergadering van de ABP de eerste regels van de beroepsplichtenleer (de zogenaamde 'deontologie') goed. Meteen besloot de vergadering ook een tuchtraad op te richten, die het jaar daarop al in werking trad. De raad bestond uit drie leden, verkozen door de jaarlijkse algemene vergadering, en werd voorgezeten door de voorzitter van de ABP. Ze bespraken handelingen die strijdig waren met de beroepswaardigheid of de collegialiteit. De ABP kon zijn advies inroepen, maar de raad kon ook uit eigen beweging een zaak voorbrengen. Hij kon straffen opleggen, maar als hij het nodig achtte een lid te royeren, moest dat wel vooraf door het bestuur van de ABP worden goedgekeurd. Vanaf 1937 werden de leden van de ABP verplicht onderworpen aan de uitspraken van de raad. Na de Tweede Wereldoorlog zou er een meer permanente raad voor beroepsplichten komen.¹⁰³

'In 1936 werden een journalist en zijn chefs door de correctionele rechtbank veroordeeld voor een onjuiste weergave van de toestand van de schatkist: twee maanden cel'

Ook voor persmisdrijven wou de BBP een commissie oprichten. Daarin zouden een oud-magistraat, twee experts, een directeur en een journalist zetelen. Men hoopte op die manier snellere en goedkopere procedures voor journalisten te kunnen creëren. Een gewone rechtbank was in deze materie immers niet gespecialiseerd, ook al omdat er jaarlijks maar zo'n 5 à 6 persprocessen plaatsvonden.¹⁰⁴

Er was bovendien vaak discussie of het wel over een persproces ging. Zo'n soort proces moet immers voor het hof van assisen voorkomen, niet voor de correctionele rechtbank. Zo werden in 1936 een journalist en zijn chefs door de correctionele rechtbank veroordeeld voor een onjuiste weergave van de toestand van de schatkist. Ze kregen twee maanden gevangenisstraf. Het gerecht oordeelde dat dit niet onder persmisdrijven viel, omdat de pers slechts het middel was waarmee het onjuiste cijfer was verspreid. Het bewust verspreiden van gegevens die de staat in diskrediet brachten was tien jaar eerder door een wet verboden en daarbij was bepaald dat misbruiken ertegen door de correctionele rechtbank zouden worden behandeld. De ABP was het daar niet mee eens en protesteerde. De voorzitter schreef een brief naar de eerste minister, maar die wou de ABP alleen tegemoetkomen als de persbond een alternatief had. Maar dat had die niet, omdat hij onder geen beding de persvrijheid in gevaar wou brengen. Uiteindelijk zou de minister van justitie een nieuw wetsontwerp indienen, waarvoor de ABP suggesties zou kunnen doen.¹⁰⁵

¹⁰² Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 253-254 en 313-314.

¹⁰³ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 61 ; *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 59 en DEMARTEAU, Joseph en DUWAERTS, Léon, *Rechten en ^lichten van de journalist*, blz. 6.

¹⁰⁴ *De Journalist*, mei en juni 1933, blz. 16.

¹⁰⁵ *De Journalist*, januari 1937, blz. 9-14 en *De Journalist*, maart 1937, blz. 5-6.

Nieuwe verenigingen

Op het 8ste congres van de ABP in 1921 was het onderwerp 'vorming' ter sprake gebracht. Vooral Gustave Van Zype en Herman Dons wilden de vrijheid, integriteit en waardigheid van het journalistieke metier waarborgen door in een opleiding te voorzien. Tot dan toe gebeurde die vorming meestal op de redactie zelf, omdat ervan werd uitgegaan dat je journalistiek alleen maar in de praktijk kon leren. Maar omdat de Eerste Wereldoorlog veel jongeren had verhinderd te studeren, wou men hun de kans bieden alsnog les te kunnen volgen.

Zo ontstond het *Instituut voor Journalisten*, dat op 11 april 1922 officieel werd geopend. De studenten algemene cultuur bijbrengen en hen voorbereiden op een journalistieke loopbaan, dat was de bedoeling. De opleiding duurde twee jaar en op 4 februari 1924 leverde het instituut zijn eerste lading gediplomeerden af. De school had een Franstalige en een Nederlandstalige afdeling, die aanvankelijk in Luik en in Antwerpen waren gevestigd. Toen dat financieel niet haalbaar bleek, werden de twee afdelingen gecentraliseerd in Brussel. De eerste jaren verliepen nog wat moeizaam, maar de opleiding kreeg steeds meer succes en na een tijd moest zelfs een numerus clausus worden ingesteld, omdat de lesruimten te krap werden door de grote aanwezigheid van 'amateurs'. Voortaan zou een diploma humane wetenschappen of de deelname aan een toegangsexamen worden geëist. De opleiding werd ook uitgebreid: er kwamen meer uren en meer vakken. In 1937 werd het instituut een vzw.¹⁰⁶

Andere persverenigingen, die al vóór de oorlog bestonden, bleven voort werken, zoals het *Verbond der Belgische en buitenlandse Journalisten der Periodieke Pers*. Maar tijdens het interbellum werden er ook veel nieuwe opgericht. Zo was er een autonome afdeling van de ABP: de *Vereniging van de Buitenlandse Pers*, in 1921 in Brussel gestart en bedoeld voor buitenlandse correspondenten die in België werkzaam waren.¹⁰⁷ Op voorstel van de voorzitter van de ABP werd de *Union de la Presse Quotidienne, Economique, Industrielle et Financière* opgericht in 1920. Economische journalisten waren voordien niet helemaal voor vol aangezien, maar daar kwam duidelijk verandering in.¹⁰⁸

In 1927 ontstond de *Union de la Presse Théâtrale Belge*. De theaterrecensenten behoorden eerst tot een algemene theatervereniging, maar ze voelden zich toch niet echt thuis onder schrijvers, componisten, decorbouwers en dies meer en ze richtten een eigen vereniging op.¹⁰⁹ De filmpers deed het zelfs met twee verenigingen: de *Beroepsunie van de Belgische filmpers*, opgericht in 1925 en de *Bond der Filmpers*, ontstaan in 1932. Het doel van de eerste was, naast het gebruikelijke beschermen van de belangen van de leden, het propageren van niet-commerciële cinema en het publiek kennis laten maken met de belangrijke namen uit de filmwereld. De tweede vereniging was bedoeld om de filmreporters te helpen hun beroep uit te oefenen.¹¹⁰

De fotopers mocht natuurlijk niet achterblijven: in 1929 werd de *Bond van de Belgische Fotopers* gesticht en in 1939 de *Algemene Bond van Fotoreporters van de Belgische*

¹⁰⁶ BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 17 en 39 ; DONS, Herman, *L'Institut pour Journalistes* in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933, blz. 235-236 ; STIJNS, M., *Terugblik*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1963, blz. 161-165 en *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949*, blz. 293-294.

¹⁰⁷ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 145-147.

¹⁰⁸ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 331-337.

¹⁰⁹ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 341-343 en LEJEUNE, H., *La naissance de l'Union de la Presse théâtrale*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 19357, blz. 235-237.

¹¹⁰ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 347-352 ; *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949*, blz. 381-383 en 413-414 en *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968*, blz. 341 en 443-450.

Dagbladpers. Via de ABP kregen hun leden ook een nationale perskaart en een kortingskaart voor de spoorwegen.¹¹¹

Er waren voorts nog verenigingen voor Belgische correspondenten in het buitenland, voor parlementaire redacteurs, gerechtelijke redacteurs, etc. En natuurlijk bestond ook een aantal internationale verenigingen. In 1926 werd de *Internationale Federatie van Journalisten (IFJ)* opgericht, al was de basis daarvoor al eerder gelegd. Ze verenigde vakbonden, verenigingen en unies van beroepsjournalisten. Ze wilde op internationaal vlak alle mogelijke belangen van journalisten verdedigen. In Parijs werd daarvoor een permanent secretariaat opgezet. De IFJ zorgde zelf voor een internationale perskaart en publiceerde boeken en brochures.¹¹²

Er kwam ook een *Association Internationale de la Presse Sportive* (opgericht in 1924 bij de opening van de Olympische Spelen), een *Fédération Internationale de la Critique* (1929), een *Fédération Internationale de la Presse Cinématographique* (1930) en een *Association de la presse belgo-africaine* (1934), die onder meer de Belgische aanwezigheid in Congo, Rwanda en Urundi wilde bevestigen.¹¹³

¹¹¹ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968*, blz. 351 en *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949*, blz. 407-409.

¹¹² *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 369-371.

¹¹³ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1933*, blz. 377-380 en 381 ; *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 306 en *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968*, blz. 455-457.

Tweede Wereldoorlog

Net als tijdens de Eerste Wereldoorlog stelden de Belgische journalisten patriottisme boven alles. De meeste kranten stopten hun uitgaven en *Belga* verhuisde naar het Franse Poitiers en Sauveterre-de-Guyenne, om van daaruit berichten te versturen. Ook journalisten van andere media trokken weg, de meeste naar Frankrijk. Maar na de capitulatie van dat land keerden velen van hen terug naar België. Dat bleek niet voor iedereen een verstandige beslissing. Al snel werden enkele redacteurs van *Belga* door de Duitsers opgepakt en naar de gevangenis gebracht, waarna hun huis werd doorzocht.

Belga was vooral geïsoleerd, omdat het mee aan het hoofd stond van de passieve weerstand van de pers en werk zocht voor werkloze journalisten. De Gestapo viel het *Belga*-lokaal binnen en arresteerde verschillende mensen, onder wie de directeur F. Peeters. De meeste werden na enkele dagen weer vrijgelaten, maar de directeur werd beschuldigd van verduistering van geld en materiaal dat aan *Belga* toebehoorde. In de gevangenis werd hij zwaar ziek. Hij werd vervolgens naar huis gebracht, waar hij overleed. Na de oorlog zou blijken dat hij vergiftigd was.

Het aantal slachtoffers onder de journalisten was tijdens deze oorlog groter dan tijdens de vorige. Drie journalisten werden gedood door Duitsers, nog eens twee werden geëxecuteerd, tien vonden de dood in gevangenschap in Duitsland en twee in België, drie werden vermoord door collaborateurs en drie stierven tijdens de strijd. Naast de gesneuvelden waren er ook nog 45 journalisten die werden vastgehouden in Duitsland, België of Frankrijk, zeven werden er gegijzeld, vijf waren krijgsgevangenen, twintig ondervonden ernstige hinder van de Gestapo, negentien waren ondergedoken en drie journalisten voegden zich bij het Belgische leger in Engeland.¹¹⁴

Maar niet alle journalisten waren bereid het werk neer te leggen en omdat de Duitsers veel belang hechtten aan de pers, waren zij verzekerd van werk. De nationaalsocialisten wilden het media-aanbod uniformiseren en richtten daarvoor een *Propaganda Abteilung* op. Die speelde een centrale rol in het mediabeleid. Ze bepaalde onder meer dat alle periodieke publicaties een officiële verschijningstoelating moesten hebben. Ze veranderde *Belga* in *Belgapress*, een nieuwsagentschap onder Duitse controle. Maar tegen die tijd was van de oorspronkelijke redactie niet veel meer overgebleven. Vanaf midden 1942 werd preventieve censuur toegepast op alle artikels met een politieke, sociale of economische inhoud.¹¹⁵ Nieuwe kranten, die door de bezetters waren opgericht, vonden weinig lezers. De meeste mensen kozen voor de oude, vertrouwde titels van vóór de oorlog. Bovendien speelde een gebrek aan goede medewerkers de Duitsers parten.¹¹⁶ Maar de meeste kranten waren wegens papiergebrek sowieso beperkt in omvang.

Ondertussen had de clandestiene pers de kop opgestoken. Eerst enkele blaadjes op kleinschalig niveau, waarbij voornamelijk een goed georganiseerde distributie centraal

¹¹⁴ BUFQUIN DES ESSARTS, Marius, *L'Association générale de la Presse belge*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 29 en BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 20-23 en 42.

¹¹⁵ DE BENS, E., *Censuur door de bezetter*, in: CALEWAERT, W., *Van bevrijding naar vrijheid*, blz. 29-36.

¹¹⁶ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 95.

stond. Midden 1941 kwamen daar enkele grotere bladen bij. Het drukken daarvan kostte meer, en om er zoveel mogelijk van te verkopen, werd een lage prijs gevraagd voor die uitgaven. Naarmate de oorlog vorderde, verbeterde de kwaliteit van de clandestiene pers. Ze had bovendien veel informanten en kon zo vrij accurate informatie leveren.¹¹⁷

Uiteindelijk zouden er zo'n 650 clandestiene kranten worden uitgegeven. Een drieduizendtal drukkers, redacteurs en verdelers werden aangehouden. De grootste stunt die de clandestiene pers uithaalde, was de uitgave van een valse *Le Soir*. Op die dag werd de clandestiene versie verkocht in plaats van de officiële. Een andere krant (*Signal*) wou dit ook proberen, maar de bevrijding vond plaats voor het plan uitgevoerd kon worden.¹¹⁸

Na de oorlog zou de pers opnieuw voor haar houding worden beloond. Toen de Belgische regering zich weer in Brussel vestigde, drukte ze haar appreciatie voor de patriottische houding van de pers uit in een ministeriële verklaring van 3 oktober 1944. De journalisten 'van de gebroken pen', zoals de journalisten werden genoemd die hun werk hadden neergelegd, zouden schadevergoedingen en loonsverhoging krijgen. Ook het koningshuis was dankbaar. De koningin was er tijdens de oorlog zelfs in geslaagd om enkele journalisten van de executie te redden.¹¹⁹ In 1940 had de koning een brief gestuurd naar de ABP waarin hij zijn bewondering uitdrukte voor het werk van de journalisten en voor hun verantwoordelijkheidszin. Waarna hij hun verzocht om in deze moeilijke tijden objectief te blijven en zich bewust te zijn van het belang dat ze voor de natie zouden kunnen betekenen als ze de onafhankelijkheidszin en de eendracht zouden weergeven.¹²⁰

Daartegenover stond dat de repressie tegen de krantenbedrijven die hadden gecollaboreerd veel harder zou zijn dan na de Eerste Wereldoorlog. Ook individuele journalisten werden vervolgd. Een groot aantal journalistenbanen werd daardoor niet direct opnieuw ingevuld. Dat zou het journalistenbestand en de aard van de journalistiek grondig wijzigen.¹²¹

De oorlog oefende ook invloed uit op de ontwikkeling van de radio. De meeste regeringsleiders van de bezette Europese landen bevonden zich in Londen en de BBC bood hun zendtijd aan, gericht op hun vaderland. Voor België werd dat *Radio België*. Op 13 oktober 1942 werd bij wet de *Belgische Nationale Radio-Omroep* in het leven geroepen, de officiële radio van de Belgische regering in ballingschap. Na de bevrijding werd die weliswaar opgeheven, maar ondertussen waren ook in België zelf al (kleine) radiostations opgericht met regionale draagwijdte. Auteur J. Putseys beweert echter dat de radio vooral voor muziek werd gebruikt en veel minder als overbrenger van nieuws.¹²²

Journalisten in het offensief

Zoals gezegd, maakte de ABP in het laatste jaar voor de oorlog afspraken met de regering over welke zaken al dan niet voor publicatie geschikt waren. Op 31 maart 1940 sprak de voorzitter de leden toe en zei dat België over de grootste persvrijheid ter wereld beschikte, maar dat momenteel nog meer voorzichtigheid, duidelijkheid en oordeelkundigheid in de

¹¹⁷ BAL, N., *De sluikpers*, in : CALEWAERT, W., Van bevrijding naar vrijheid, blz. 59-64.

¹¹⁸ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in: 150 jaar pers kijken, blz. 95.

¹¹⁹ BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 42 en COSYN, Georges, *La nouvelle Maison de la Presse*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 253.

¹²⁰ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 49.

¹²¹ DE BENS, E., *Censuur door de bezetter*, in : CALEWAERT, W., Van bevrijding naar vrijheid, blz. 35.

¹²² BOON, G., *Radio Londen of de sluikradio*, in : CALEWAERT, W., Van bevrijding naar vrijheid, blz. 38-41 en PUTSEYS, J., *Radio en publieke opinie tijdens de Tweede Wereldoorlog*, in : CALEWAERT, W., Van bevrijding naar vrijheid, blz. 76.

berichtgeving nodig waren. Een 'civieke' houding was noodzakelijk om überhaupt in een land met persvrijheid te kunnen blijven leven, stelde hij. In ruil daarvoor moest de regering de rechten en vrijheden van de pers garanderen.

Maar dat was dus nog vóór de oorlog uitbrak. Op 12 mei 1940 riep de eerste minister de directeurs van de Brusselse kranten en de voorzitter van de afdeling Brussel bij zich en raadde ze aan om de regering naar het buitenland te volgen. Iets wat veel journalisten vervolgens ook deden.¹²³ In 1941 werd in Londen trouwens de *Internationale Federatie van Journalisten van Geallieerde en Vrije Landen* opgericht. Die verenigde de journalisten in ballingschap, ijverde voor persvrijheid en het herstel van een onafhankelijke pers in landen die ontzet werden en zou de basis leggen voor de *Internationale Federatie van Journalisten*.¹²⁴ Maar al na enkele maanden stuurde de minister van Defensie de secretaris-generaal van de ABP terug naar België, om de thuis gebleven journalisten 'op het rechte pad te helpen houden'.

Officieel bestond de ABP niet meer, maar in het geheim zette hij zijn werkzaamheden voort. Op 5 september 1940 werd een officieuze algemene vergadering gehouden in het pershuis, waar ook bestuursleden van andere persverenigingen bij betrokken werden. In de eerste plaats wilde men een oplossing voor het probleem van de honderden journalisten die plots werkloos geworden waren. Eerst werd gedacht aan de mogelijkheid van een staatsdienst, maar dat bleek moeilijk uitvoerbaar. Mede dankzij de voorzitter van de Brusselse afdeling van de ABP, Raoul Tack, konden heel wat journalisten aan de slag bij gemeentediensten die verantwoordelijk waren voor de voedselvoorziening en bij de publieke dienstverlening.

De ABP zorgde ook voor fondsen voor de hulpkas *Aide aux Journalistes*. Vele leden van de persverenigingen hielpen voorts door mee te werken aan de clandestiene pers of door zich bij de verzetsbeweging te voegen. Dat was niet zonder gevaar. Nog in 1940 werd de voorzitter van de ABP aangehouden, en hij was niet de enige. Toch zetten de verenigingen hun werk voort.

Eind 1942 schreven de leiders van de collaborerende pers een brief aan de Gestapo over de manipulaties van de ABP, 'die systematisch probeerde de werkzaamheden van de bezetters te ondermijnen. Er vonden samenkomsten plaats in het pershuis, waar ze hun sabotageplannen opstelden'. Daarop viel de Gestapo het pershuis binnen, maar tegen die tijd had de ABP al een andere schuilplaats gevonden. De collaborerende pers stuurde de Gestapo een tweede brief, waarin namen werden genoemd, waarna de genoemde personen werden gearresteerd.

Maar de ABP en BBP bleven zich inspannen en tot 1943 kregen ze financiële steun van de Belgische regering: ruim 75% van de journalisten had immers het werk neergelegd en moest dus worden geholpen.

De resterende journalisten bleven voor de bezetter werken en er werd zelfs een *Association de Journalistes Collaborateurs* opgericht. Die probeerde het pershuis voor zich op te eisen,

¹²³ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 68-69 en 71.

¹²⁴ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 425 en STIJNS, M., *La Coöperation internationale des Journalistes*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1963, blz. 364.

maar de BBP stak daar een stokje voor. De BBP moest weliswaar zelf verhuizen, maar zorgde ervoor dat een aantal ministeriële diensten zich vestigde in het gebouw.¹²⁵

Op 3 oktober 1943 drukte de regering haar dankbaarheid uit voor de patriottische houding van de journalisten. De regent gaf de 'plaque de Grand Officier de l'Ordre de Léopold' aan de voorzitters van de ABP, BBP en de afdeling Brussel. Ook andere journalisten kregen onderscheidingen. Bovendien kreeg de ABP na de oorlog een grotere invloed bij de regering.¹²⁶

'De ABP nam de taak op zich om de collaborerende journalisten te straffen en hij was daarbij niet mild'

De ABP nam ook de taak op zich om, na de oorlog, de collaborerende journalisten te straffen en hij was daarbij niet mild. Alles werd in het werk gesteld om te beletten dat een collaborateur nog werk zou vinden als journalist, laat staan nog een perskaart zou kunnen krijgen.

De voorzitter van de ABP, Joseph Demarteau, verwoordde het als volgt: *"Sommigen van diegenen, die wij tot op 10 mei 1940 onze confraters noemden, zijn teruggedeinsd voor de opoffering, die hun geweten van journalist en vaderlander eiste. Wij hebben ze verstoten. Het was ongetwijfeld een der pijnlijkste hoofdstukken van onze geschiedenis en tevens een van de moeilijkste plichten van de leiders van de persbond voor de noodzakelijke repressie te zorgen en de "onwaardigen" onverbiddelijk uit te stoten."*¹²⁷

¹²⁵ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 71-73 ; DEMARTEAU, Joseph, *De Belgische Pers tijdens de bezetting*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949, blz. 24-26 en 29 en BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 21, 31 en 63-65.

¹²⁶ DUWAERTS, Léon, *L'Association de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 74 en BUFQUIN DES ESSARTS, Marius, *L'Association générale de la Presse belge*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 28.

¹²⁷ DEMARTEAU, Joseph, *De Belgische Pers tijdens de bezetting*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949, blz. 24 en 28 en *Archief*, o.a. directieraad van 21/11/1944.

Na de Tweede Wereldoorlog

Na de oorlog verdwenen tal van dagbladen. Wat de collaborerende bladen betreft, lag dat min of meer voor de hand. Maar ook veel kranten die bij het uitbreken van de oorlog gestopt waren, verschenen niet opnieuw. De grote papierschaarste na de oorlog was daar zeker niet vreemd aan. De grootste kranten bleven wel bestaan. Er was bovendien één titel van de clandestiene pers die de vrede overleefde: *Le Monde du Travail*. De vermindering van het aantal kranten was ook te wijten aan een toenemende persconcentratie. Veel kranten konden het niet meer alleen bolwerken en fuseerden dus.¹²⁸

Deze trend zou zich overigens voortzetten gedurende de tweede helft van de 20ste eeuw. En dat bevorderde de evolutie van opiniepers naar informatiepers. Dat werd niet door iedereen toegejuicht. Sommigen klaagden dat nog slechts feiten werden weergegeven en er geen ruimte meer was om context te bieden. Volgens Georges Remy, erevoorzitter van de afdeling Luik-Luxemburg in de jaren vijftig, was het juist de taak van de pers, en dan vooral de geschreven pers, om gebeurtenissen uit te leggen en ideeën te ontwikkelen die anders verloren zouden gaan in de vluchtigheid van het moment.¹²⁹

Ging de aandacht meer naar feiten, veeleer dan naar meningen, de pers zocht na WO II ook meer naar sensationele verhalen. Kranten werden dikker en al die extra pagina's moesten natuurlijk worden gevuld. Liefst met nieuwtjes die zoveel mogelijk lezers zouden aantrekken. Soms leidde dat tot het overdrijven of verdraaien van feiten, maar ook tot volledig foute berichtgeving. Beroepsjournalisten claimden altijd dat ze boven zulke dingen stonden. Vooral de oudere generatie keurde die zucht naar schandaaltjes ten zeerste af. De wetten van de privacy moesten worden gerespecteerd, zo heette het. Maar anderzijds mocht ook niet worden getornd aan de persvrijheid. En ook toen al vroeg men zich af of het publiceren van al die misdaden niet tot een verhoging van de criminaliteit leidde. Maar als puntje bij paaltje kwam, vonden ze toch dat censuur op de berichtgeving een groter kwaad was dan de publicatie van faits divers.

In de jaren '60 en ook in de decennia erna bleef die trend zich voortzetten. Zo ontstond een scheiding tussen wat men 'kwaliteitsjournalistiek' en 'riooljournalistiek' ging noemen. De kranten hadden een duidelijk profiel. In een socialistische krant zoals *Volksgazet* kon je makkelijker schrijven over onderwerpen als verkrachting en exhibitionisme dan in een katholieke krant.

'Het was niet de taak van de krant de mensen een mening op te dringen, wel om de feiten juist weer te geven zodat de mensen zelf in staat zouden zijn zich een mening te vormen'

¹²⁸ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedi*, blz. 519-520 ; DELFORGE, Marc, *Les journaux d'expression française*, in : *Aspects de la presse belge*, blz. 12 en interview met Jan de Winter.

¹²⁹ DELFORGE, Marc, *Les journaux d'expression française*, in : *Aspects de la presse belge*, blz. 12 en REMY, Georges, *La Presse Liège-Luxembourgeoise*, in : *Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1955*, blz. 207.

Niet iedereen vond de popularisering van de pers een probleem. Auteur Jean-Silvio Debeve stelde dat die evolutie samenviel met de opkomst van het algemeen stemrecht, wat ongetwijfeld een goede zaak was. De burgers hadden er behoefte aan op de hoogte te blijven van wat zich in hun omgeving afspeelde, maar de meeste mensen waren niet geïnteresseerd in politiek of gespecialiseerde materie. Ze wilden gewoon zaken weten die hun persoonlijk aanbelangden. Het was niet de taak van de krant de mensen een mening op te dringen, maar wel om de feiten juist weer te geven zodat de mensen zelf in staat zouden zijn zich een mening te vormen.¹³⁰

Om aan de behoeften van al de lezers tegemoet te komen, kwamen er almaar rubrieken bij. Vooral sport was een dankbaar onderwerp. Buitenlands nieuws daarentegen moest almaar meer wijken voor regionale berichtgeving, ook toen al. De internationale berichtgeving kwam bovendien vooral van de persagentschappen, een evolutie die zich nadien heeft voortgezet.

Voor België werd vooral gerekend op het agentschap Belga. Na de Tweede Wereldoorlog werd het agentschap eindelijk tweetalig, al vond een echte ontkoppeling pas in 1970 plaats. Ondertussen had de Belgische pers de aandelen van Belga opgekocht, zodat het agentschap zich ontwikkelde tot een coöperatief orgaan van de Belgische dagbladen. Pas vanaf de jaren '70 abonneerde Belga zich ook op diverse buitenlandse agentschappen.¹³¹

Er kwamen niet alleen nieuwe rubrieken, er ontstonden ook nieuwe min of meer gespecialiseerde tijdschriften. De tijdschriftenpers – vreemd genoeg ‘periodieke pers’ genoemd – zocht naar een eigen profiel om de concurrentie met de dagbladen aan te gaan. Ze kon niet, zoals de dagbladpers, dagelijks nieuws brengen, maar daardoor had ze wel meer tijd om over het nieuws na te denken, er dieper op in te gaan en te nuanceren. Ook gespecialiseerde materie kon zo aan bod komen. Die troef probeerden de tijdschriften zoveel mogelijk uit te spelen. Het stak hen immers dat de meeste mensen onder ‘pers’ vooral de dagbladpers verstonden, omdat die de grootste invloed had op de publieke opinie. In het jaarboek van de tijdschriftenpers van 1948 kreeg de dagbladpers het verwijt zich slechts met vluchtige informatie bezig te houden:

“Tevens is zij slaaf van de actualiteit en moet zij zich tevreden stellen met een haastige documentatie, oppervlakkig en nauwelijks gecontroleerd, als zij het is, en juist daardoor bevatten soms hare reportages en onderzoeken vergissingen en onjuistheden; fantastische echo’s opgesteld door onbekwaamden, slecht begrepen commentaar op wetenschappelijke werken waarin vervat onwaarheden en in het oog vallende verkeerde verklaringen.”

De tijdschriftenpers daarentegen bestond uit: *“rijpelijk overwogen informaties, doordacht en gesteund op een zeer zorgvuldige en juiste documentatie”.*

Ze is belangrijk, want: *“zij kan eveneens beschouwd worden als één der voornaamste factoren van vooruitgang en beschaving.”*

De tijdschriften konden zeer gespecialiseerde info brengen, maar net zo goed zeer toegankelijke info leveren. Bovendien boden ze meer ruimte voor amusement. Ze konden

¹³⁰ SEYL, A., *Libres propos sur la Presse*, in: Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1957-1958, blz. 145-148 ; CANIVEZ, Félix, *Les relations entre les Autorités judiciaires et la Presse d'information*, in : Jaarboek van de Belgische pers 1955, blz. 286 ; THIBAUT, Walter, *Liberté de la Presse et respect de la vie privée des citoyens*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1968, blz. 492-494 ; DEBEFVE, Jean-Silvio, *Regards en avant....*, in : Jaarboek van de Belgische pers 1968, blz. 224-225 en interview met Jan De Winter.

¹³¹ DELFORGE, Marc, *Les journaux d'expression française*, in : Aspects de la presse belge, blz. 14 ; STIJNS, M., *L'information internationale*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1957-1958, blz. 467-468 ; LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 324 en interview met Freddy De Pauw.

zich dus veel gemakkelijker aanpassen aan de behoeften van individuen en groepen. Het nadeel was dat een tijdschrift als een luxeproduct werd beschouwd en dus sterk onderhevig aan economische crisissen.¹³²

De koloniale pers

Ook in Congo werd het perslandschap uitgebreid. En Belga zorgde voor de meeste berichtgeving uit 'het vaderland'. Voor de journalisten in Congo zelf was het moeilijk om nieuws over het beleid te garen, omdat de meeste hoge regeringsfunctionarissen zich in Brussel bevonden. Bovendien was er censuur, de kranten waren eenvormiger. Maar er was wel een grote publieke belangstelling voor krantennieuws. Het was ook het enige uitdrukingsmiddel voor de bevolking. Er werden veel lezersbrieven gestuurd en de meeste mensen lieten zich graag interviewen. Maar de redacties waren zeer klein en er was weinig of geen hiërarchie. Redacteurs uit België laten komen was te duur.

Aanvankelijk maakten de media een duidelijk onderscheid tussen blanke en zwarte lezers. Almaar meer Congolezen gingen kranten lezen en de voorzitter van de koloniale pers, Gustave Jambers, waarschuwde de journalisten in 1955 dat ze daardoor extra voorzichtig moesten zijn met wat ze schreven. Congolezen waren immers heel beïnvloedbaar en reageerden hevig op elk bericht. Slechte dingen over blanken schrijven was dus uit den boze, want dan zouden de Congolezen wel eens ontevreden kunnen worden en zou 'het noodzakelijke prestige' dat de blanken genoten, kunnen worden tenietgedaan.¹³³

Nieuwe uitdagingen

In reactie op het beeld van de pers als bringer van louter feiten, kwam in de jaren '60 een nieuwe soort journalistiek op: *new journalism*. Deze vorm van journalistiek wou niet op afstandelijke wijze het nieuws brengen, maar juist eigen meningen, gewaarwordingen en emoties beschrijven.¹³⁴ Dat paste in de sfeer van de vrije jaren '60, maar het begin van de jaren '70 luidde opnieuw een crisis in. Die tijd werd beheerst door een algemene economische crisis, en de pers was daar niet immuun voor. De persconcentratie zette zich verder door. Vanaf 1974 kwam er staatshulp voor media in moeilijkheden, maar zelfs dát volstond vaak niet. Het faillissement was nooit ver weg, zoals bleek bij *De Standaard* en *De Volksgazet*.

Twee tendensen kwamen duidelijk naar voren: de regionalisering van het nieuws en de opkomst van de gratis huis-aan-huisbladen, iets wat bij de traditionele kranten aanvankelijk voor onrust zorgde. Maar in veel gevallen kwam het tot een samenwerking.¹³⁵ Ook het verschijnsel middag- en avondkrant verdween: alleen de ochtendkrant bleef over, die de avond ervoor was gemaakt.¹³⁶

Voorts ging de techniek in de krantenbusiness met sprongen vooruit. Een krant maken werd veel gemakkelijker. En dat betekende dat veel mensen hun baan verloren omdat ze overbodig waren geworden, in de eerste plaats de technici. De fotografische zetmethode

¹³² BEAUFAYS, Marcel, *Union de la Presse périodique belge*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1955, blz. 379-381 ; DEKEYSER, L., *Het belang van de periodieke pers*, in : Verbond der Belgische en Buitenlandse Journalisten der Periodieke Pers, blz. 3-4 ; SION, Georges, *Culture et loisir*, in : Aspects de la presse belge, blz. 21 en interview met Willy Courteau.

¹³³ WELLE, Jean, *Optique congolaise*, in : Aspects de la presse belge, blz. 18-19 en JAMBERS, Gustave, *Climat du Journalisme colonial*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1955, blz. 347-350.

¹³⁴ NIMMEGEERS, U., *Achter de frontpagina*, blz. 56.

¹³⁵ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in : 150 jaar pers kijken, blz. 99-105.

¹³⁶ Interview met Jan De Winter.

veranderde het uitzicht van het atelier. Men kon nu ook kleurenfoto's drukken. De eerste verscheen op 3 september 1973 in *Het Belang van Limburg*.¹³⁷ Voordien werkte men met linotypes. Daar waren speciale linotypistes voor nodig, die goed werden betaald, omdat de job nogal wat kennis vereiste. Met de invoering van de fotografische zetmethode waren alleen nog gewone typistes nodig. Nog later werd van redacteurs verwacht dat ze zelf hun teksten typten. Tegenwoordig wordt ook de opmaak vaak aan de journalisten overgelaten.¹³⁸ De digitalisering heeft daarin een grote rol gespeeld. In de loop der tijden raakten veel mensen dus hun werk kwijt. Er was geen plaats meer voor zettters, correctoren en dies meer. Sommige kranten zochten naar een oplossing. Zo zorgde *De Standaard* ervoor dat die mensen zich tot redacteur konden omscholen. Maar die hadden een lager loon...¹³⁹

De geschreven pers werd bovendien geconfronteerd met de populariteit van de audiovisuele media. Ze hadden minder geld, maar moesten een beter product afleveren om de concurrentie te kunnen aangaan met radio en televisie.

Het filmjournaal in de bioscoop bestond al langer en bleef ook bestaan na WO II. Het behandelde alleen algemene actuele onderwerpen en dat zo neutraal mogelijk, om geen enkele kijker voor het hoofd te stoten. Mensen keken slechts occasioneel naar een filmjournaal en dat beperkte ook de mogelijkheid om dieper op bepaalde kwesties in te gaan. De komst van de televisie, die wel dagelijks nieuws kon brengen, was bijgevolg een zware slag voor de filmjournaals. Ze bleven nog tot de jaren '70 bestaan.¹⁴⁰

Na WO II was experimentele fase van de televisie stilaan voorbij en werd het medium vrij snel populair. De eerste tv-uitzending in België vond plaats in 1953. Dat was een vrij late start binnen Europa, wat vooral te wijten was aan het probleem van de tweetaligheid. De Vlamingen wilden ook de Nederlandse televisie ontvangen en de Walen de Franse, maar omdat Nederland en Frankrijk elk een ander lijnenstelsel hanteerden, moesten de Belgische toestellen beide stelsels kunnen weergeven.

Vóór de Tweede Wereldoorlog had de overheid al een regeling uitgewerkt voor radio-omroepen. Na WO II ging het richting een publiekrechtelijk bestel. In 1960 werd een monopolie vastgelegd: slechts één openbare omroeporganisatie mocht uitzendingen verzorgen, in concreto de BRT/RTBF. Begin de jaren '70 doken her en der weer privézenders op – de zogenaamde 'piratenzenders' – die in zekere mate werden getolereerd. Pas begin de jaren '80 konden ze ook legaal uitzenden. De echte omschakeling vond plaats in 1986-1987, met de erkenning van commerciële televisie.¹⁴¹

De nog nieuwe televisie bracht meteen nieuws voor de kijkers. Aanvankelijk ging de 'gesproken reportage' altijd live, maar dat kwam uiteraard niet goed uit met de uren waarop de meeste mensen televisie keken en dus werden na een tijdje de reportages opgenomen. Zo kon je bovendien in de studio nog verbeteringen aanbrengen. De technici speelden op die manier een grote rol.¹⁴²

¹³⁷ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in : 150 jaar pers kijken, blz. 98 en 109.

¹³⁸ Interview met Jan De Winter.

¹³⁹ Interview met Freddy De Pauw.

¹⁴⁰ WIDY, Maurice, *La Presse Filmée*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1968, blz. 337-339.

¹⁴¹ LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 334 en 545-546 en BURGELMAN, J.-C., *de naoorlogse omroep in vrijheid*, in : CALEWAERT, W., *Van bevrijding naar vrijheid*, blz. 83-84.

¹⁴² GUERY, André, *Le Reportage parlé*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1955, blz. 365-367.

De televisie betekende niet alleen concurrentie voor de filmjournaals, ze was ook een stevige concurrent voor de geschreven media. Ze kon vlugger haar publiek bereiken en het bovendien aansprekende beelden bieden. Zeker voor geïllustreerde tijdschriften betekende dat vaak de doodsteek. Tijdschriften reageerden door zich nog meer op bepaalde thema's en doelgroepen te richten of zelfs handig gebruik te maken van het ontstaan van de televisie. De geschreven pers werd dus meer een 'class media', gericht op bepaalde groepen.¹⁴³

De meeste journalisten waren het erover eens dat voor beide plaats was: geschreven en audiovisuele media waren complementair. De televisie bood snelheid en de kranten en tijdschriften vulden dat aan met uitdieping en interpretatie.¹⁴⁴

Eind de jaren '60 werd de toekomst van de pers in elk geval nog rooskleurig ingevuld. In het officieel jaarboek van de Belgische Pers van 1968 werd gespeculeerd over wat de toekomst zou brengen en, naast de gedachte aan een *telescripteur* die gesproken woorden zou opnemen en daarna in de gewenste taal zou afspelen, droomde Charles-André Grouas zelfs over journalistieke uitwisselingen in de ruimte, mocht die bewoond blijken te zijn...¹⁴⁵

Sociale vooruitgang

Ondanks de economische crisis en een toenemende concurrentiedruk werd op het sociale vlak wel een en ander gerealiseerd. Tot de jaren '60 hanteerden de meeste kranten eigen *huisbarema's*. Als journalist kon je dus pech of geluk hebben. Zo vertelde oud-journalist Jan De Winter dat *De Volksgazet* een zeer gunstig barema hanteerde. Na tien jaar verdiende je er al het maximum. Je had dus vrij snel een mooi loon, maar je kon daarna wel niet meer verder opklimmen.

'De BBP ijverde voor een algemene cao voor de dagbladen. Die kwam er aan het eind van het decennium'

De journalisten kregen drie weken vakantie, wat veel was voor die tijd. Keerzijde van de medaille was dat ze wel werden verondersteld weekenddiensten te draaien en ook 's nachts beschikbaar te zijn. Een groepsverzekering bestond in de meeste gevallen niet en de wettelijk vastgelegde verzekeringen waren heel beperkt.¹⁴⁶

De BBP ijverde ondertussen voor een algemene collectieve arbeidsovereenkomst (cao) voor de dagbladen. Die kwam er aan het eind van het decennium. Het was een compromis van de diverse huisbarema's. Voor *De Volksgazet* kwam dat minder goed uit, maar toch steunden de journalisten daar trouw het initiatief.¹⁴⁷ Dat gold niet voor alle kranten. *De Standaard*-groep aanvaarde de cao pas nadat ze failliet was gegaan en een tweede kans kreeg.¹⁴⁸

Na de Tweede Wereldoorlog was er een tekort aan journalisten. Sommigen hadden de oorlog niet overleefd, anderen waren van beroep veranderd. Er waren er ook die hadden

¹⁴³ THOVERON, Gabriël, *Geschiedenis in beeld*, in : 150 jaar pers kijken, blz. 98 en 101.

¹⁴⁴ GUYAUX, J., *De toekomst van de geschreven pers*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1974, blz. 13-14 ; GROUAS, Charles-André, *Du journalisme d'hier au journalisme de demain*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1968, blz. 137 en LUYKX, Théo, *Evolutie van de communicatiemedia*, blz. 339.

¹⁴⁵ GROUAS, Charles-André, *Du journalisme d'hier au journalisme de demain*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische pers 1968, blz. 138.

¹⁴⁶ *Interview met Jan De Winter en interview met Willy Courteaux*

¹⁴⁷ *Interview met Jan De Winter en interview met Piet De Busschere.*

¹⁴⁸ *Interview met Freddy De Pauw.*

gecollaboreerd en daardoor waren uitgesloten. De redacties kregen dus veel nieuwe journalisten op de werkvloer. Dat was een ongewone situatie. Voordien kwamen jonge journalisten slechts mondjesmaat op een redactie binnen. Ze werden door de ouderen opgevangen en zo in de dagelijkse routine opgenomen. Dat gebeurde na WOII ook nog, maar de nieuwe lichte journalisten moest toch op eigen kompas varen en voelde zich minder gebonden aan de oude gewoontes.¹⁴⁹

De algemene gedachte was dat je niet een bepaalde studie moest hebben gedaan om journalist te worden, training op de redactie was voldoende. Als je talent had, dan zou dat daar wel tot uiting komen. En had je dat talent niet, dan zou je niet lang journalist blijven, want het was een zwaar beroep. Je moest dag en nacht beschikbaar zijn, vaste werkuren waren onbekend. Je moest ook toegewijd zijn aan het blad waar je voor schreef en zijn principes aanhangen. Om hun veeleer karig loon aan te vullen hadden journalisten vaak een bijverdienste. Meestal zagen de krantendirecties of hoofdredacties dat door de vingers, zolang het werk op de redactie maar op de eerste plaats kwam.

De redactie bestond in de jaren '40 en '50 overwegend uit mannen en dat veranderde maar langzaam tijdens de volgende decennia. Omdat het zo'n zwaar beroep was, leek het voor vrouwen quasi onmogelijk. Zij werden immers verondersteld voor hun gezin te zorgen. In de jaren '50 was het dus iets vanzelfsprekend dat journalisten mannen waren.

Journalistiek was dus een ambacht dat je in de praktijk moest leren. Beginners schreven kleine berichtjes of verwerkten Belgaverslagen. Omdat de redacties krap bemand waren, moest je veeleer allround zijn, specialisten waren een luxe. Het belangrijkste was een kort, feitelijk en goed geschreven artikel af te leveren. Goed geschreven betekende helder en gestructureerd. Dat schrijven gebeurde in die tijd uiteraard nog met pen en papier. Maar een redacteur werd soms ook bij de technische kant van de zaak betrokken. Hij leerde zetten en drukken, om in geval van nood een handje toe te kunnen steken.

Onder journalisten bestond een groot samenhangsgevoel. Collegialiteit stond hoog aangeschreven. Naast individuele vriendschappen ontstond een soort beroepsbewustzijn, vanwege een zelfde levenswijze. Die collegialiteit oversteeg de grenzen van het eigen blad en na het werk dook men vaak samen de kroeg in. Ook het technisch personeel hoorde erbij. Het samen werken aan een eindproduct primeerde boven persoonlijk belang. Uiteraard waren er ook conflicten, maar die verstoorden het algemene groepsgevoel niet. Vaak werden artikelen trouwens niet gesigneerd.

Journalisten werden als vertegenwoordigers van hun blad gezien. Occasioneel gebeurde het dat een journalist eens van dagblad wisselde, zelfs als dat blad 'van een andere strekking' was. Al was dat laatste niet altijd mogelijk.¹⁵⁰

Ondanks het idee van een roeping leek men in die jaren veeleer toevallig in de journalistiek terecht te komen. Velen hadden al andere banen gehad voordat ze op een redactie terechtkwamen. Zo studeerde bijvoorbeeld Jan De Winter aan de Handelsschool, hij werkte vervolgens enkele jaren bij een uitgeverij en kwam in 1954 bij de *Volksgazet* terecht. De kranten begonnen toen net op zoek te gaan naar universitair geschoolden, maar de *Volksgazet* wilde liever praktische mensen inzetten, wegens "*slechte ervaring met mensen die er niet goed gekleed bij liepen of niet konden schrijven*".

¹⁴⁹ GOVERS, E. en BRESSINCK, M. *Leeronderzoek journalisten*, blz. 17 en DEMARTEAU, Joseph en DUWAERTS, Léon, *Rechten en plichten van de journalist*, blz. 7-8.

¹⁵⁰ BEYENS, Nele, *Journalistiek, een vak apart*, blz. 101-121.

Hij werd aangenomen als stadsredacteur, op een redactie van vier man. De drie oudere journalisten leidden hem op. Hij hield zich bezig met de kleinere zaakjes, wat toen stond voor toneelvoorstellingen, politie en rijkswacht. Naast de vier stadsredacteurs waren er nog een redacteur binnenland, drie redacteurs buitenland, correspondenten en gespecialiseerde redacteurs voor cultuur en dergelijke. Op zaterdag eindigde de werkdag om 13 uur, maar uiteraard moest je dag en nacht klaar staan voor dringende oproepen.

Hij had 24 tot 48 uur tijd om zijn teksten te schrijven. Daarnaast kreeg hij ook nog vertaalwerk op zijn bordje, iets wat vooral de nieuwelingen kregen toebedeeld. De zogenaamde redactiesecretarissen ‘corrigeerden’ de teksten: ze controleerden onder meer of de artikelen wel spoorden met de strekking van de krant. Als daar klachten over waren, zorgde je er vanzelf wel voor om in het vervolg autocensuur toe te passen.¹⁵¹

‘Oudere journalisten waren de eerste die moesten wijken. Dat had tot gevolg dat een opleiding op de redactie zelf minder gangbaar werd’

In de jaren ‘60 en ‘70 ging het er nog grotendeels hetzelfde toe. Journalisten werden nog altijd voornamelijk op de redacties zelf opgeleid. In het begin werden ze bij zoveel mogelijk onderwerpen ingezet. Vaak werden die eerste artikels anoniem gepubliceerd. Daarna ging de journalist zich wat specialiseren en bouwde hij op een of op een paar terreinen een zekere expertise op.

Met de economische crisis, in de eerste helft van de jaren ‘70, voelden de journalisten een grotere druk. Ze moesten almaar meer avond- en weekendwerk doen en sneller gaan werken. In de jaren ‘80 en ‘90 zette die trend zich nog door. Redacties die in de loop der jaren gegroeid waren, begonnen nu terug in te krimpen. Oudere journalisten waren de eerste die moesten wijken. Dat had onder meer tot gevolg dat een opleiding op de redactie zelf minder gangbaar werd.

Er kwamen voorts almaar steeds meer rubrieken bij en dan vooral in de vorm van extra katernen en bijlagen. Tegelijkertijd dook meer *infotainment* op in de kranten. De teksten werden eenvoudiger en meer verhalend. Om meer lezers te lokken werd de sensatieberichtgeving nog belangrijker en de tijdsdruk kwam de zorgvuldigheid niet ten goede. Sinds het digitale tijdperk zijn intrede deed rees de hoeveelheid beschikbare informatie immers de pan uit, terwijl de hoeveelheid werktijd gelijk bleef. De journalist moet nu ook steeds minder selecteren, want “dat doen de lezers zelf wel via het internet”. Maar juist die selectie is meer dan ooit nodig, aangezien de lezer zich verliest in het overaanbod van informatie. Ook achtergrond en duiding worden vaak ten onrechte als een nevenaspect beschouwd. Er is dus zeker nog een taak weggelegd voor journalisten.¹⁵²

Oud-journalist Jan De Winter meent dat men in de krant van vandaag alles dramatiseert en de journalisten daarbij minder kritische zin aan de dag leggen. Zeker van beelden op de televisie neemt men aan dat die de waarheid vertellen, zonder meer. Journalisten worden daarenboven gehinderd door allerlei wettelijk regels over privacy, jeugdbescherming, en dergelijke meer die vooral de hooggeplaatsten ten goede zouden komen.¹⁵³

¹⁵¹ Interview met Jan De Winter.

¹⁵² DE BENS, E., *De Pers in België*, blz. 231-234.

¹⁵³ Interview met Jan De Winter.

‘Er zijn aparte fotoredacties die foto’s uitkiezen en daar wordt dan een verhaal bij geschreven in plaats van andersom’

Voormalig journalist Freddy De Pauw beaamt dat beeld en vorm steeds meer gewicht in de schaal leggen. Er zijn aparte fotoredacties die foto’s uitkiezen en daar wordt dan een verhaal bij geschreven in plaats van andersom, zoals vroeger. Human interest krijgt daarbij de grootste aandacht, terwijl buitenlands nieuws beperkt wordt gehouden. Correspondenten worden naar België teruggehaald, omdat er geen interesse meer is voor berichten. Ook hier geldt dat de beelden waarover men beschikt bepalen of er al dan niet buitenlands nieuws wordt gebracht.

Concurrentiedruk die leidt tot tijdsdruk en personeelstekort lijkt de belangrijkste factor daarin te zijn. Er zijn minder journalisten en ze krijgen minder middelen. De laatste algemene dagblad-cao dateert al van 1994. Iedere krant heeft opnieuw een eigen bedrijfs-cao en daarmee zijn sommige journalisten minder goed af dan voordien. Vooral de jonge journalisten zitten daarmee in een precaire situatie. Zij worden vaak gedwongen tot een vorm van schijnzelfstandigheid. Daardoor ligt hun loon veel lager en kunnen ze makkelijker worden ontslagen.

Steeds meer beginnende journalisten werken met een contract als uitzendkracht. En tegenwoordig kunnen jonge journalisten vaak alleen als freelancer of met een contract van bepaalde duur aan de slag.

Volgens De Pauw denken jongeren tegenwoordig sowieso vaak op korte termijn. Ze zijn niet van plan de rest van hun leven dezelfde job te doen of bij hetzelfde medium te blijven. Vroeger koos je een bepaalde krant of tijdschrift en daar bleef je dan bij. Nu is er veel meer uitwisseling tussen de verschillende media.¹⁵⁴

Ook de sfeer is veranderd: er is nu meer personeel van de promotiedienst, er zijn managers die vaak op dezelfde verdieping als de redacties zitten, zodat een nauwere band tussen hen en de redacteurs ontstaat. Dat neemt niet weg dat reacties nu vaak hiërarchischer gestructureerd zijn. Vroeger had je een redactiesecretaris met eventueel een adjunct, en een hoofdredacteur met eventueel een adjunct. Nu zijn er veel meer tussenniveaus. Dit komt de collegialiteit niet altijd ten goede, meent bijvoorbeeld Freddy De Pauw.¹⁵⁵ En men verwacht meer polyvalentie van iedereen. Hoogstens doe je nog vijf jaar hetzelfde, aldus De Pauw.

Een eerbaar beroep

Hoe stonden de journalisten zelf tegenover hun beroep? Na WO II was streng opgetreden tegen journalisten die hadden gecollaboreerd. Dat zegt al iets over de hoge eisen die journalisten aan zichzelf en hun collega’s stelden. Journalist zijn was meer dan een job, het was een levenswijze. Daar was je trots op was en de eer ervan moest hoog worden gehouden. Er werd nagedacht over de rol van de journalist en wegens de instroom van veel jongeren na de oorlog wilde men de ongeschreven regels van de beroepsplichtenleer, in België ‘deontologie’ genoemd, vastleggen.

¹⁵⁴ Interview met Freddy DePauw.

¹⁵⁵ Interviews met Jan De Winter, Piet De Busschere en Freddy De Pauw.

De eerste schriftelijke weergave kwam er in 1947, met een boek van Demarteau en Duwaerts. Alle leden van de ABP kregen gratis een exemplaar. Ook de pogingen om te komen tot een erkenning van de titel van beroepsjournalist kun je in deze context plaatsen. Men wou de 'degelijke' beroepsjournalisten onderscheiden van de 'amateurs'. De ABP deed dat al in de praktijk, maar dat bracht dan weer het probleem mee dat hij de niet-beroepsjournalisten geen regels kon opdringen, hoewel ook die zich eerbaar zouden moeten gedragen.¹⁵⁶

In de jaren '40 en '50 bestond een waslijst van criteria waaraan een journalist idealiter moest voldoen. Om maar enkele te noemen die nu nog altijd gelden: een journalist draagt de verantwoordelijkheid voor wat hij schrijft, hij gebruikt nooit valse titels om informatie te verkrijgen, hij schrijft geen commercieel getinte artikels, probeert niet het werk van een collega af te pakken, misbruikt nooit de persvrijheid, ... Daarnaast moet hij een gevoelig oor hebben, een scherpe smaak, uitgebreide kennis, liefde voor het goede, et cetera.¹⁵⁷

Journalisten waren zich bewust van het belang van de pers en dat bracht verantwoordelijkheid met zich. Wat was nu precies de rol van de pers? In de eerste plaats informatie bieden, uiteraard. Maar er werd ook veel belang gehecht aan de opvoedende taak. Een journalist moest de mensheid dienen. Hij deed dat door de waarheid na te streven en objectief feiten weer te geven, maar ook door die feiten te interpreteren. Het publiek als het ware 'op de juiste weg' te zetten. De pers vormde immers de openbare mening en daar mocht je geen spelletje van maken. Georges Detaille was ervan overtuigd dat de mensen geloofden wat ze in de krant lazen. Daarom was het de taak van de journalist altijd de waarheid te vertellen, net als een leraar die voor de klas stond. Ook op politiek vlak moest je de kiezer vormen, onderwijzen en informeren.¹⁵⁸

'Filmcritici zagen het als hun taak de goede smaak te doen zegevieren'

Zeker in de kunstkritiek waren journalisten vervuld van de opvoedende rol van de pers. Filmcritici zagen het als hun taak de goede smaak te doen zegevieren. Een filmcriticus "*helpt mee in de ontwikkeling van films die waar zijn op menselijk gebied en artistiek te koesteren zijn*". Door de mensen van 'goede' films te laten houden, konden de commerciële aspiraties van filmbonzen misschien worden ingeperkt, zodat kwaliteit en niet platte commercie zou overwinnen.¹⁵⁹

Maar niet alleen recensenten, ook andere groepen journalisten dachten na over hun specifieke rol. Neem nu de sportjournalisten. De bond van sportjournalisten stelde wat pompeus dat sportjournalisten samenwerkten aan het totale oeuvre van vooruitgang en educatie, die het sportieve idee toestond zijn grootse missie uit te voeren van broederschap en vrede onder de volkeren. Sportjournalisten moesten tegelijkertijd oprechte realisten en fervente idealisten zijn, die het belang beseften van hun rol de massa te weerspiegelen. Zij, en vooral de jongeren, moesten het voorbeeld geven van het onpartijdige oordeel en de

¹⁵⁶ DEMARTEAU, Joseph en DUWAERTS, Léon, *Rechten en plichten van de journalist*, blz. 8 en BEYENS, Nele, *Journalistiek, een vak apart*, blz. 91-92.

¹⁵⁷ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949-1950*, blz. 447 en BOGAERTS, Théo, *L'Union de la Presse étrangère en Belgique*, in: *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 292.

¹⁵⁸ NEURAY, Paul, *Mission du journaliste*, in: *Aspects de la presse belge*, blz. 27-29 ; GILLON, Robert, *Le Président du Sénat et la Presse*, in: *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 13-14 en DETAILLE, G., *La qualification du Journaliste professionnel*, in: *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 7-9.

¹⁵⁹ DUWAERTS, Léon, *La critique cinématographique*, in: *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 335.

loyale opinie. Ze moesten zich niet laten inspireren door passerende rivaliteiten, maar het zicht behouden op het superieure doel van de sport: de mens perfectioneren. *“Ils veulent mettre la morale et la beauté au-dessus de la compétition.”*¹⁶⁰ De meeste journalisten zijn niet van enige hoogdravendheid gespeend wanneer ze het over hun beroep hebben...

‘Journalisten interpreteerden ‘vrijheid van meningsuiting’ als de vrijheid en de plicht om een levensbeschouwelijke visie uit te dragen, met name die van de zuil van de krant’

De belangrijkste journalistieke waarde was voor de meesten toch de persvrijheid. En daarvoor was de onafhankelijkheid van journalisten onontbeerlijk. Maar dat belette niet dat een aantal journalisten er geen probleem mee had een journalistieke loopbaan te combineren met een politiek mandaat. Tenslotte waren de kranten toch al beïnvloed door politieke partijen. De pers was in de jaren '50 nog stevig verzuild.

Journalisten interpreteerden ‘vrijheid van meningsuiting’ als de vrijheid en de plicht om een levensbeschouwelijke visie uit te dragen, met name die van de zuil van de krant. De journalist had gekozen voor een bepaalde krant, en dus was er geen probleem voor de persvrijheid, vonden ze. De overheid mocht zich echter niet komen mengen, want dan ging het om censuur.

In de daaropvolgende decennia kwam die visie almaar meer onder druk. Met de overgang van een opiniepers naar een informatiepers vond het ideaal van neutrale informatie steeds meer ingang. Vanaf de jaren '70-'80 werd het niet langer mogelijk een politiek mandaat te combineren met het vak van journalist.

Die evolutie kwam er door het besef dat meer neutrale informatie noodzakelijk was om tot de waarheid te komen. Een waarachtige opinie moest gebaseerd zijn op waarachtige feiten. Volledige objectiviteit was wellicht een onmogelijke opdracht, daarom had men het liever over het belang van eerlijkheid. En de eerlijkheid gebod feiten en opinies duidelijk van elkaar gescheiden te houden.¹⁶¹

De idealen van de jaren '50 bleken ook vaak slechts dat geweest te zijn: idealen. Zo kwam er al af en toe kritiek op de politieke gebondenheid van journalisten. Zoals de oud-voorzitter van de ABP, Julius Hoste, in 1955 de journalisten aanmaande:

“In deze tijden, waar een nieuwe wereld in vorming is, komt het er ook op aan zich buiten de begane wegen te kunnen begeven, om aldus een bredere gezichtseinder te aanschouwen.”
*“Laten wij, journalisten, behoren tot de meest overtuigende en werkzaamste humanisten van deze tijd. Daardoor zal onze taak een glans krijgen, die aan gans het beroep ten goede komt.”*¹⁶²

‘Journalisten zijn zich wel nog bewust van de macht van de pers, maar ze zien journalistiek niet meer als een echte roeping of als een ambacht’

¹⁶⁰ BOIN, Victor, *Le journalisme Sportif dans le Monde*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 307.

¹⁶¹ BEYENS, Nele, *Journalistiek, een vak apart*, blz. 93-99.

¹⁶² HOSTE, Julius, *Het hedendaagse journalistiek*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 23.

Zoals al eerder gezegd, hadden sommige journalisten het moeilijk met de neiging tot het zoeken van sensatie die ze bij collega's vaststelden. Vooral jonge journalisten leken een dergelijke weg in te slaan. In de decennia die volgden bleef de plichtenleer grotendeels hetzelfde en dus ook de journalistieke idealen. Alleen werden de meeste wat afgezwakt. Journalisten zijn zich wel nog bewust van de macht van de pers, maar ze zien journalistiek niet meer als een echte roeping of als een ambacht. De nadruk is meer op de intellectuele kant komen te liggen. Oudere journalisten vinden wel dat de collegialiteit teloor is gegaan. Journalisten werken nu meer 'ieder voor zich'.¹⁶³

De waarheid brengen is weliswaar nog altijd de belangrijkste plicht van de journalist, maar door de commercialisering en de daarmee gepaard gaande tijdsdruk gaan ze vaak minder kritisch te werk. Een primeur brengen wordt belangrijker dan check en double-check. Persvrijheid wordt ruimer geïnterpreteerd. Je moet als journalist niet alleen afstand doen van commerciële belangen, maar ook van politieke gebondenheid. Desondanks speelt autocensuur nog altijd mee. Indirect houden journalisten wel degelijk nog rekening met de strekking van de krant.¹⁶⁴

Volgens Willy Courteau moet een hedendaagse journalist aan volgende criteria beantwoorden: hij moet een ruime ontwikkeling hebben, in een heldere taal schrijven, kritisch zijn (ook voor zichzelf) en aan de tijdsdruk kunnen weerstaan. Een journalist moet zowel feiten als opinies weergeven, maar de twee moeten duidelijk van elkaar worden onderscheiden.¹⁶⁵

ABP neemt draad weer op

Na de oorlog begon de ABP direct met zuiveringsacties. Al in november 1944 werd tijdens de eerste nieuwe directieraad besproken hoe je dat het beste kon aanpakken. Eén ding was duidelijk: er zou hard worden opgetreden tegen journalisten en kranten die gecollaboreerd hadden. Maar niet aanvaard werd dat de regering zelf bepaalde kranten zou verbieden. De beoordeling van de journalisten moest uitsluitend door de ABP zelf gebeuren. De voorzitter waarschuwde in *De Journalist* trouwens voor petitie om genadeverzoeken voor collaborateurs. De leden mochten daar niet op ingaan, aangezien ze allen beloofd hadden mee te helpen aan de zuivering.¹⁶⁶

De ABP besloot een speciale zuiveringscommissie op te richten, omdat de tuchtraad nog niet opnieuw samengesteld kon worden. In april 1945 besliste die commissie al om twaalf leden uit te sluiten, zes te schorsen, drie te blameren en twee een reprimande te geven. Maar toen waren nog niet alle dossiers doorgenomen en de ABP zou nog jarenlang met de zuivering bezig zijn. Kranten die collaborateurs in dienst namen, werden eveneens bestraft. In 1947 werd een lijst opgesteld met alle journalisten die hadden gecollaboreerd. Die lijst werd doorgegeven aan een aantal overheidsinstanties.

Tot ver in de jaren '50 bleef de zuivering een veelbesproken thema tijdens de vergaderingen. Zo beet men zich bijna een jaar lang vast in het geval van een collaborerende journalist bij *La Métropole*. De krant had diverse verklaringen, maar de ABP wou niet aflaten. Pas in 1952 werd door enkelen voorgesteld om kleine collaborateurs met rust te laten, maar dat leidde tot verhitte discussies die niet beslecht konden worden. In 1954 benadrukte de ABP

¹⁶³ Interview met Diane Motmans.

¹⁶⁴ Interview met Willy Courteau, Piet De Busschere en Freddy De Pauw.

¹⁶⁵ Interview met Willy Courteau.

¹⁶⁶ Directieraad ABP van 21 november 1944 en *De Journalist*, november-december 1945, blz. 1-3.

nogmaals dat collaborateurs niet meer als journalist voor een krant mochten werken. Maar in 1958 werd dan toch beslist om kleine collaborateurs een perskaart te geven, zij het onder strikte voorwaarden en zonder lid te mogen worden van de ABP. Pas tijdens de jaren '60 verdween de kwestie van de zuivering uit de verslagen van de directieraad.¹⁶⁷

De journalisten die het vaderland trouw waren gebleven, werden daarentegen de hemel in geprezen. Alle ABP-leden die niet met de bezetter hadden meegewerkt kregen de medaille van 'de gebroken pen'. Op 10 februari 1946 werd een buitengewone algemene vergadering gehouden om alle journalisten te eren die het slachtoffer van de oorlog waren geworden of die in het verzet hadden gezeten. Twee ministers woonden die hulde bij. De Brusselse afdeling had al zo'n viering gehouden, in aanwezigheid van koningin Elisabeth. De minister van Openbare Instructie bracht de dankbaarheid van de regering over en benadrukte het belang van het journalistieke verzet.

« Vous avez été la voix incompressible de la conscience nationale qui se fit entendre malgré les prisons et les balles de l'ennemi. »

De glorie van het verleden beloofde volgens hem veel goeds voor de toekomst. Zo zou men het heilige karakter van het nationale idee, 'vrijelijk gedeeld door vrije mannen', kunnen bewaren.¹⁶⁸

Ondertussen was de ABP druk bezig geweest met de door de oorlog behoeftig geworden leden financieel bij te staan. Bij het uitbreken van de oorlog had de ABP al haar geld aan *Hulp aan de Journalist* gegeven, om het uit handen van de bezetter te houden. Daarom werd na de oorlog aan die hulpkas gevraagd de leden van de ABP financieel te helpen. Eind 1944 werd besloten om in één keer het lidgeld voor vier jaar te vragen, om noodlijdenden te kunnen helpen. Voorts werd nog gecollecteerd.¹⁶⁹

Ondanks de heropstart en de bedrijvigheid van de vereniging was het niet helemaal zeker of de ABP wel zou kunnen blijven bestaan. De regering had immers beloofd om eindelijk werk te maken van het statuut van de journalist en de mogelijkheid was reëel dat de ABP opgeheven zou worden en vervangen door een Orde van Journalisten. Maar toen puntje bij paaltje kwam, schoof de regering de erkenning van beroepsjournalisten weer op de lange baan en moest de ABP dus voortwerken met de middelen die hij had.¹⁷⁰

En dus werd overgegaan tot de orde van de dag. De ABP hield zich grotendeels met dezelfde zaken bezig als vóór de oorlog. Met de NMBS werd onderhandeld over vrijkaarten voor journalisten (een verzoek dat aanvankelijk werd afgewezen omdat het de vrijheid van de journalist in gevaar zou brengen), de ABP besliste wie een perskaart kon krijgen en hoe die kaart er voortaan zou uitzien, hij besprak de toestand bij verscheidene persorganen, zocht toenadering tot andere verenigingen, onderhandelde over gunstige arbeidsvoorwaarden, et cetera.¹⁷¹

¹⁶⁷ Zie directieraden van de ABP.

¹⁶⁸ *De Journalist, november-december 1945*, blz. 5 en DUWAERTS, Léon, *L'Association générale de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 74-75.

¹⁶⁹ *De Journalist, november-december 1945*, blz. 5-6 en *Directieraad ABP van 19 december 1944*.

¹⁷⁰ *De Journalist, november-december 1945*, blz. 6.

¹⁷¹ Zie directieraden van de ABP.

In december 1946 kregen eindelijk ook Congolese journalisten toegang tot de vereniging. Maar de ABP was diverse journalisten in eigen land minder goed gezind. Journalisten die voor de financieel-economische pers werkten, konden bijvoorbeeld geen perskaart krijgen, net zo min als de NIR-journalisten. Die laatste werden als – vaak gecensureerde – ‘bedienden’ beschouwd en dus niet als ‘echte’ journalisten. De overheid eiste evenwel dat ook zij perskaarten zouden krijgen. Als compromis bepaalde de ABP dat slechts een beperkt aantal kaarten voor die journalisten beschikbaar zou zijn. Een betere regeling zou mogelijk zijn, indien de omroepjournalisten meer vrijheid zouden verwerven.¹⁷²

***‘Bij officiële gelegenheden werd vaak maar een tweetal fotografen
toegelaten en van hen werd verwacht dat ze zich ‘bescheiden’
zouden opstellen’***

Ook fotografen hadden het niet altijd gemakkelijk. Bij officiële gelegenheden werd vaak maar een tweetal fotografen toegelaten en van hen werd verwacht dat ze zich ‘bescheiden’ zouden opstellen. In 1951, bijvoorbeeld, vond een incident plaats aan het hof. Een lamp van een fotograaf was ontploft en prinses Joséphine-Charlotte was lichtjes gewond geraakt in het gezicht. Het hof stuurde prompt een klachtenbrief naar de ABP.¹⁷³

In 1948 werd het 25ste congres gehouden. Daarin stond de plichtenleer of deontologie centraal. Belang werd vooral gehecht aan de dienende functie van de journalist. Hij moest zich nuttig maken voor de gemeenschap. Dat moest wel in volkomen onafhankelijkheid gebeuren: *“De journalist staat erop dat aan zijn onafhankelijkheid en billijke fierheid niet worde getornd.”* Hij mocht ook geen persoonlijke belangen behartigen en hij moest de privacy van de burger respecteren. Aangezien de tekst over de plichtenleer van de ABP uitging, werd eveneens bepaald dat een journalist actief de beroepsverenigingen moest steunen en zich altijd als een echte confrater moest gedragen.

Het bleef niet bij een tekst. Er werd een ‘vaste commissie voor de beroepsmoraal’ opgericht. Haar taak was het perswetten en persgebruiken te codificeren, aanvullingen bij te houden, op vragen over beroepsethiek te antwoorden, maatregelen voor een gezonde beoefening van de journalistiek aan de ABP voor te leggen en jaarlijks verslag aan de ABP te doen. Een van de eerste activiteiten was de uitgave van een boek over de journalistieke plichtenleer, in 1951. De bronnen bestonden uit juridische werken over het persstatuut, beslissingen van verschillende persorganen, gezond verstand en zedelijk bewustzijn.¹⁷⁴

Op het volgende congres, in 1949, werd werk gemaakt van het statuut van de journalist en meer bepaald het voorstel tot de oprichting van een Orde van Journalisten. Een voorontwerp van wet werd opgesteld, maar zoals al gezegd, werd het voorstel uiteindelijk door de journalisten zelf afgewezen.¹⁷⁵

¹⁷² DUWAERTS, Léon, *L'Association générale de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 75 en directieraden van de ABP.

¹⁷³ Directieraad ABP van 23 maart 1951 e.a.

¹⁷⁴ DUWAERTS, Léon, *L'Association générale de la Presse belge de 1885 à 1954*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 74 ; *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949-1950*, blz. 101 en 227-228 ; *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955*, blz. 123-124 en DEMARTEAU, Joseph en DUWAERTS, Léon, *Rechten en plichten van de journalist*, blz. 8-10.

¹⁷⁵ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1919-1950*, blz. 232-240.

Bleef dus de kwestie van een wettelijk statuut voor journalisten. Een begin was al gemaakt met de officiële erkenning van de perskaart en autopersplaat. Aangezien de ABP besliste wie de kaart kon krijgen, maakte hij dus een onderscheid tussen beroepsjournalisten en andere. De al gangbare regels werden daarvoor grotendeels aangehouden. De minimumleeftijd werd wel teruggebracht naar 19 jaar en je hoefde maar één jaar als journalist in hoofdberoep te hebben gewerkt. Twee bijkomende regels bepaalden dat je minstens het loon moest krijgen dat vermeld was in het typecontract dat de ABP had opgesteld. En uiteraard mocht je tijdens de oorlog niet gecollaboreerd hebben.¹⁷⁶

Op 27 december 1946 kwam een ministerieel besluit dat de geldigheid van de perskaarten bevestigde. Voorwaarden bepaalden dat ook niet-leden van de ABP een perskaart konden krijgen. De uiteindelijke beslissing tot het toekennen van de kaart bleef wel bij de ABP. Op die manier konden ook beroepsfotografen en filmreporters, die lid waren van een foto- of filmvereniging, een perskaart krijgen. In 1948 kreeg de ABP toestemming om op de kartonnen kaart jaarlijkse validatievignetten te plakken, waardoor kon worden vastgesteld of de jaarlijkse contributie wel was betaald door de kaarthouder.¹⁷⁷

Tijdens de jaren '50 werd het toelaten van weekbladjournalisten in overweging genomen. Het zou dan wel gaan over echte beroepsjournalisten bij grote tijdschriften, die algemene informatie brachten. In Groot-Brittannië en in Nederland gold dat al een tijdje. Een herinterpretatie van de statuten zou daarvoor voldoende moeten zijn. Maar het voorstel kreeg veel tegenwind, vooral vanuit de afdelingen Brussel en Henegouwen-Namen. Die vreesden een invasie van 'oneigenlijke' beroepsjournalisten. Maximaal wilden zij de al bestaande gewoonte officieel laten vastleggen: beroepsjournalisten van weekbladen te erkennen uit streken waar geen dagblad was.

Ondertussen werden in 1955 de radio- en filmjournalisten toegelaten tot het bestuur van de vereniging, weliswaar niet als werkende leden. De statuten werden daarvoor aangepast en tegelijk was dus ook een – heel voorzichtige – opening voor de toetreding van weekbladjournalisten gepland. En omdat men dan toch bezig was, konden financieel-economisch gespecialiseerde journalisten ook wel in overweging worden genomen, mits ze voor een algemeen nieuws brengend dagblad werkten. Een volwaardig lidmaatschap voor radio- en filmjournalisten werd uiteindelijk op de lange baan geschoven, in afwachting van een mogelijke erkenning van de titel van beroepsjournalist.

In die jaren voerde de journalistenvereniging ook onderhandelingen met het gerecht over privacy. Het gerecht wilde wel informatie verstrekken aan de pers, maar geen namen van slachtoffers van ongevallen vrijgeven. De ABP was het met dat laatste niet eens en waarschuwde ervoor dat, als de journalist zelf op zoek moest naar die namen, er misschien ergere misstanden zouden ontstaan dan wanneer de namen gewoon door het gerecht gegeven zouden worden. Ook de kwestie van het bronnengeheim werd in de koelkast gestoken, omdat de gemoederen in het parlement daar te zeer verhit door raakten. Er was ook sprake van de oprichting van een *Nationale Raad voor de Belgische Pers* die zich zou buigen over morele kwesties en de algemene belangen van de pers. Er zouden zowel

¹⁷⁶ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949-1950*, blz. 447-448.

¹⁷⁷ *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949-1950*, blz. 109-110 en directieraden van de ABP.

journalisten als directeurs in zetelen. De ABP vreesde evenwel dat de journalisten (en met name de ABP zelf dus) op die manier in de minderheid zouden geraken. Liever richtte hij een speciale commissie op in de schoot van de ABP, waarin ook de directeurs, aangesloten bij de ABP, zouden zetelen. Omdat de onderhandelingen daarover in een impasse belandden, liet men het daar vervolgens bij.¹⁷⁸

Alsnog statuut beroepsjournalisten

Tegen 1960 werd opnieuw meer gefocust op het statuut van de journalist, met name het streven naar een officiële erkenning van de titel van beroepsjournalist. In 1960 werkte toenmalig minister van Justitie Albert Lilar een voorstel uit, waarover hij onderhandelde met de ABP en de directeurs. Die laatsten vonden dat de ABP te veel prestige kreeg en de ABP zelf had problemen met voorwaarden die tegenstrijdig waren met de persvrijheid. Het voorstel werd dus afgeketst.

‘Een van de struikelblokken was: wie zou beroepsjournalisten kunnen en mogen erkennen?’

Twee jaar later werd opnieuw onderhandeld, deze keer met de eerste minister. De ABP stelde zelf een wetsvoorstel op en werd het eens met de ministers. Op 28 juni 1962 werd een wetsvoorstel van minister van Justitie Pierre Vermeylen goedgekeurd. Het werd aangenomen door de Senaat en besproken in de Kamer op 10 december 1963 en unaniem aanvaard. De koninklijke goedkeuring kwam er op 30 december en de publicatie in *Het Staatsblad* op 14 januari 1964.

Een van de struikelblokken was: wie zou beroepsjournalisten kunnen en mogen erkennen? Politieke autoriteiten mochten daar niet bij betrokken zijn, maar anderzijds mocht je dat niet volledig in handen van de journalisten zelf laten. Daarom werd een speciale erkenningscommissie opgericht, die voor de helft uit journalisten en voor de helft uit uitgevers zou bestaan. De organisatie ervan werd geregeld door een koninklijk besluit van 26 januari 1965 (gepubliceerd in *Het Staatsblad* van 9 februari 1965). De eerste erkenningscommissie werd benoemd op 4 maart 1965.¹⁷⁹

Wat waren nu de voorwaarden om erkend te worden als beroepsjournalist?

- Tenminste 21 jaar oud zijn
- Volledige burgerrechten bezitten
- In betaald hoofdberoep deelnemen aan de redactie van dagbladen of tijdschriften, radio- of tv-nieuwsuitzendingen, filmjournaals, of persagentschappen (algemene berichtgeving)
- Het vorige ten minste twee jaar beoefend hebben en niet meer dan twee jaar gestopt zijn
- Geen commerciële activiteit uitoefenen, tenzij als directeur van een blad.

¹⁷⁸ Zie : Directieraden ABP van de jaren vijftig.

¹⁷⁹ FISCHER, G., *La protection du titre de journaliste professionnel*, blz. 3-4 ; ANSPACH, P., *La reconnaissance et la protection du titre de journaliste professionnel*, in : Guide des Médias, blz. 1-2 en DUWAERTS, Léon, *Le titre de journaliste professionnel*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 91-94.

Verdere bepalingen:

- in die media actualiteit brengen en zich richten tot lezers, luisteraars of toeschouwers in het algemeen
- Activiteiten beoefend door directeur, redacteur, tekenaar, persfotograaf, filmreporter of correspondent voor België.

De erkenning tot beroepsjournalist werd niet gekoppeld aan het lidmaatschap van welke vereniging dan ook, al zou de aanvraag van de perskaarten wel nog altijd via de ABP verlopen. Wie zich valselijk als beroepsjournalist voordeed, kon een boete krijgen van 200 tot de 1000 frank.¹⁸⁰

Verenigingen in beweging

Ondertussen had ook de Beroepsvereniging van de Belgische Pers (BBP) niet stilgezeten. Zij profileerde zich almaar meer als een beroepsvereniging die opkwam voor de materiële belangen van haar leden. Dat maakte haar populairder dan de ABP, die de wat vagere intellectuele belangenbehartiging op zich nam. Vaak was er onduidelijkheid over wie welke kwesties op zich zou nemen. De BBP trok daarbij zoveel mogelijk naar zich toe en vond dat de ABP overbodig was. Dat leidde in de jaren '60 tot een afscheuring van de BBP, die een aantal functies van de ABP overnam en dus ook enkele morele kwesties op haar agenda zette. De ABP zag zo zijn invloedssfeer afnemen en zijn financiële middelen krimpen. Hij werd gereduceerd tot een organisator van banketten en een uitreiker van decoraties.

'De ABP werd gereduceerd tot een organisator van banketten en een uitreiker van decoraties'

Wat het pershuis betreft, moest de BBP wel een stapje terugzetten. Tijdens de jaren '70 creëerde de regering een internationaal perscentrum en van alle persverenigingen werd verwacht dat ze zich daar zouden settelen. Dat perscentrum bevond zich evenwel niet in het centrum van Brussel, waardoor het pershuis van de BBP veel van zijn vaste klanten verloor. Maar tegen het einde van het decennium kwamen er weer provinciale pershuizen.

Omdat de ABP ondertussen nog amper betekenis had, zocht hij na enkele jaren toenadering tot de BBP. Die zag dat wel zitten en in 1978 (officieel op 11 april 1979) smolten beide verenigingen samen tot één geheel: de AVBB (*Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België*).

De nieuwe organisatie nam de nationale structuur van de BBP over, zij het dat er vijf provinciale afdelingen behouden bleven. De uitsluiting van werkgevers werd wettelijk vastgelegd. De deontologische commissie van de ABP werd afgeschaft. Die taak zou voortaan door het Bureau en de Raad worden vervuld. De AVBB was geen vakbond, maar een nationale beroepsvereniging die onafhankelijk en politiek neutraal was. Ze nam zowel de verdediging van de materiële als van de morele belangen van journalisten voor haar rekening. De eerste vergadering vond plaats op 28 februari 1979.¹⁸¹

¹⁸⁰ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 115-123.

¹⁸¹ BRABANT, S., *Lionel Bertelson*, blz. 70-73 ; GOVERS, E. en BRESSINCK, M., *Leeronderzoek journalisten*, blz. 2, 18-19 ; BOURDOUX, M.-C., *L'Association générale des journalistes professionnels de Belgique*, in: *Guide des Médias*, blz. 1 en *Directieraden ABP*.

Aanvankelijk was de AVBB niet echt sociaal-economisch gericht. Het pershuis hield zich liever bezig met de organisatie van uitgebreide banketten dan met sociale kwesties. Pas in het begin van de jaren '80 kwam er opnieuw meer aandacht voor collectieve arbeidsovereenkomsten en werden nieuwe onderhandelingen opgestart met werkgevers. Problemen met de toenmalige secretaresse zorgden er echter voor dat het voltallige bestuur moest aftreden. Maar kort nadien stonden sociale thema's opnieuw op de agenda.¹⁸²

Eind de jaren '70 en het grootste deel van de jaren '80 vormde de introductie van elektronica een belangrijk thema. Die evolutie had ongetwijfeld consequenties voor journalisten, wier werkwijze onvermijdelijk zou veranderen. Andere thema's waren het recht van antwoord, de auteursrechten en de zelfstandigen.¹⁸³

Sociaal-economische thema's en de evolutie van de nieuwsmedia kregen veel aandacht in *De Journalist*, maar vanaf de jaren '80 kwam een veel bredere waaier van onderwerpen aan bod. De relatie tussen pers en justitie en pers en politiek kreeg meer aandacht, maar vooral op de zogenaamde deontologie werd gefocust.¹⁸⁴ In 1988 werd een *Raad voor de Deontologie* opgericht, naar aanleiding van het wetsvoorstel van Herman Suykerbuyk (CVP) dat kranten wou verbieden nog namen te noemen van gearresteerden voor die veroordeeld waren.

Al na zes jaar werd die Raad gereorganiseerd. Klachten kwamen nu eerst bij het bureau van de AVBB, dat besliste of de klacht al dan niet ontvankelijk was, vervolgens werd de klacht besproken in de Raad voor Deontologie, die een uitspraak deed en daarna was nog beroep mogelijk bij het *College voor Deontologie*. Maar ook deze gang van zaken zou niet lang blijven duren. Er werd naar een eenvoudiger en beter systeem gezocht, waarin ook hoofdredacteurs, uitgevers en niet-journalisten inspraak zouden hebben, en zo kwam men tot de huidige *Raad voor de Journalistiek*, die op 1 december 2003 van start ging.¹⁸⁵

Tijdens de jaren '90 zorgde de AVBB onder meer voor de oprichting van redactieraden, zocht ze toenadering tot de tijdschriftenpers, nog altijd de periodieke pers genoemd, stelde ze een brochure *Media en migranten* op, creëerde ze een nieuw deontologisch kader en werd de journalistenauteursrechtenmaatschappij (JAM) opgericht.

De toenmalige voorzitter kon echter niet verhinderen dat communautaire problemen de overhand begonnen te krijgen. Ook een wijziging van de statuten, waardoor Vlamingen en Walen meer autonomie kregen, mocht niet baten.¹⁸⁶ Op 28 februari 1998 werd de vereniging officieel gefederaliseerd. Er kwam een Vlaamse vleugel (VVJ) en een Waalse (AJP). Ook de overheid steunde dit project, aangezien de Vlaamse Gemeenschap het niet zag zitten om een nationale vereniging te subsidiëren en de Waalse Gemeenschap daarover ook haar twijfels had.¹⁸⁷

Sindsdien zijn de federale bevoegdheden van de vereniging almaar kleiner geworden. Een evolutie die zich trouwens nog altijd voortzet. De VVJ heeft bovendien haar deuren geopend voor niet-beroepsjournalisten, met name voor journalisten die in nevenberoep voor een algemeen nieuwsmedium werken.

¹⁸² Interview met Piet De Busschere.

¹⁸³ *Directieraden AVBB*.

¹⁸⁴ Zie: *De Journalist*.

¹⁸⁵ DE BENS, E., *De pers in België*, blz. 220 en DE CLERCQ, Karin, *Journalistieke zelfregulering*, blz. 105 en 115.

¹⁸⁶ Interview met Piet De Busschere.

¹⁸⁷ Archief AVBB.

Andere verenigingen

Na WO II zette het *Instituut voor Journalistiek* zijn werking verder. Maar ook diverse universiteiten creëerden een richting journalistiek. Het Instituut wou in een meer praktische opleiding voorzien die ook toegankelijk was voor niet-universitaire, maar die toch een algemene vorming bood.¹⁸⁸ Nog altijd organiseert het instituut opleidingen voor toekomstige journalisten, ook al zijn er nu meer mogelijkheden aan universiteiten en hogescholen. Daardoor is de gedachte dat een journalist een specifieke opleiding moet hebben gevolgd bij veel mensen ingeburgerd geraakt.¹⁸⁹

Tijdens de late jaren '40 kwamen er nieuwe journalistenverenigingen bij, maar het was vooral gedurende de jaren '50 en '60 dat een ware wildgroei van verenigingen ontstond. Zo zijn er de *Belgische Vereniging voor Perswetenschap* en de *Nationale Federatie der Informatieweekbladen*. Maar het gaat vooral om zeer specifieke clubs, zoals *De Journalisten van de Weg*, *de lucht- en ruimtevaartpers*, *de Bond van Modejournalisten*, etc.¹⁹⁰

Er kwamen ook Europese en Internationale organisaties. Zo ontstond tijdens de jaren '60 zowel een *Association des Journalistes Européens* als een *Organisation des Journalistes Européens*.¹⁹¹ Een internationale federatie bestond al vóór de oorlog, maar die werd in 1946 ontbonden en opnieuw opgericht als de *Internationale Organisatie van Journalisten*. Ook die was echter geen lang leven beschoren, aangezien de meeste landen zich al vlug terugtrokken wegens politieke meningsverschillen. Er werd echter bijna meteen een nieuwe internationale vereniging opgericht met zetel in Brussel: de *Internationale Federatie van Journalisten*, die nu nog altijd journalisten uit verschillende landen verenigt.¹⁹² In 1954 stelde ze een gedragscode voor journalisten op.¹⁹³ In 1971 aanvaardden zij ook de 'Verklaring der Rechten en Plichten van de Journalist', opgesteld door de journalistenvakbonden van de toenmalige EG-landen.

Er kwam ook een internationaal persinstituut voor dagbladbestuurders en verantwoordelijke redacteurs. Zij wilden ijveren voor de persvrijheid en de journalistiek verbeteren, onder meer door een vrije informatie-uitwisseling te vergemakkelijken tussen dagbladschrijvers.¹⁹⁴

¹⁸⁸ BERNARD, Charles, *La formation du Journaliste*, in : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 223.

¹⁸⁹ DE CLERCQ, Karin, *Journalistieke zelfregulering*, blz. 20-21.

¹⁹⁰ Zie : Officieel Jaarboek van de Belgische Pers.

¹⁹¹ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1968, blz. 525-530.

¹⁹² Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 425 en Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1957-1958, blz. 311.

¹⁹³ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1963, blz. 371.

¹⁹⁴ Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1955, blz. 432.